

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2005

JANA NEHYBOVÁ

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: sociálních studií a speciální pedagogiky

Bakalářský studijní program: *Předškolní a mimoškolní pedagogika*

Studijní obor: *Speciální pedagogika pro učitele MŠ a vychovatele*

Název BP:

***VLIV LATERALITY, HRUBÉ A JEMNÉ MOTORIKY NA
ROZVOJ ŘEČI PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE***

Autor:

Podpis autora: _____

Jana Nehybová

Na Výsluní 2400

413 01 Roudnice nad Labem

Vedoucí práce: Mgr. Václava Tomická

Počet:

stran	obrázků	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
73	0	1	14	23	18 + 1CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Roudnici nad Labem dne 18. 3. 2005

TU v Liberci, Fakulta pedagogická

Katedra: sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Jana Nehybová
Adresa: Na Výsluní 2400, Roudnice nad Labem

Bakalářský studijní program: Předškolní a mimoškolní pedagogika
Studijní obor: Speciální pedagogika pro učitele MŠ

Název bakalářské práce: Vliv laterality, hrubé a jemné motoriky na rozvoj řeči předškolního dítěte

Název BP v angličtině: Effects of Laterality and Gross and Fine Sensory Motor Functions on Speech Development of the Pre-School Child

Vedoucí práce: Mgr. Václava Tomická

Termín odevzdání:

V Liberci dne:

.....
vedoucí bakalářské práce

.....
děkan FP TLU

.....
vedoucí KSS

Převzal (student):

Datum:

Podpis studenta:.....

Charakteristika práce:

Bakalářská práce se zabývá problematikou skupiny dětí s vadami řeči a dětmi bez vad řeči a podílu lateralit, jemné a hrubé motoriky na rozvoj řeči.

Cíl práce:

Zmapovat vliv lateralit, hrubé a jemné motoriky na rozvoj řeči dítěte ve věku 5 – 7 let.

Předpoklad práce:

Vlastní několikaletá práce s dětmi s vadami řeči v předškolním věku, jejich pozorování, znalost odborné literatury týkající se dané problematiky.

Hlavní použité metody:

Anamnézy, diagnostika dítěte předškolního věku, pozorování, studium odborné literatury a dokumentace, vlastní práce s dětmi.

Základní literatura:

- DVOŘÁK, J. *Logopedický slovník*. Žďár nad Sázavou: Logopedické centrum, 1998.
- KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie 1*. Brno: Paido, 1997. ISBN 80-85931-88-5
- KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie 2 a 3*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-62-1
- KLENKOVÁ, J. *Možnosti stimulace preverbálních a verbálních schopností vývojově postižených dětí*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-91-5
- KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*. Praha: Portál, 1996.
- LECHTA, V. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-801-5
- LECHTA, V. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-572-5
- SOVÁK, M. *Logopedie*. Praha: SNP, 1978.
- SOVÁK, M. *Logopedie předškolního věku*. Praha: SNP, 1989.
- TOMICKÁ, V. *Vybrané kapitoly z logopedie*. Liberec: TU, 2000.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon
Č. 121/2000 Sb. O právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TLU) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TLU.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TLU; v tomto případě má TLU právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s využitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a s konzultantem.

Datum

Podpis

Na tomto místě si dovoluji poděkovat vedoucí bakalářské práce Mgr. Vendule Tomické, za všestrannou pomoc při realizaci práce, za její mimořádně cenné připomínky a podněty, za trpělivost a ochotu, se kterou se mi věnovala. Dále děkuji svým kolegyním za jejich spolupráci a v neposlední řadě rodině za její optimismus a podporu.

Název bakalářské práce: Vliv laterality, hrubé a jemné motoriky na rozvoj řeči předškolního dítěte

Bachelor Dissertation Title : Effects of Laterality and Gross and Fine Sensory Motor Functions on Speech Development of the Pre-School Child

Jméno a příjmení autora: Jana Nehybová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2004 - 2005

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Vendula Tomická

REZUMÉ: Bakalářská práce nastínila úzký vztah mezi vývojem řeči předškolního dítěte, jemnou, hrubou motorikou a lateralitou. Vycházela ze skutečnosti, že se v současné době objevuje velké procento dětí se špatnou motorickou koordinací a vadnou výslovností. Práce je členěna na dvě části. V teoretické části byly zpracovány poruchy komunikačních schopností, které se váží k průzkumu. V praktické části byly zpracovány podklady několikaleté práce s dětmi předškolního věku. Závěry vyústily v navrhovaná opatření pro rozvoj jednotlivých oblastí. Přínosem práce, vzhledem k dané problematice, bylo možné považovat navrhované podněty pro rozvoj dítěte směřované k rodičům dětí.

SUMMARY: This Dissertation work scatched the close relation between the Speech Development of the Pre-school Child, Fine and Gross Sensory Motor Functions and Laterality. It came out of the fact, that nowadays can occur great percentage of the children having bad motor coordination and the defective pronunciation. This work has been devided into two parts.

The first theoretical part is referred to defects of communication ability related to the research. In practical part there are basis of the several year's work with the children at the Pre-school age. The results were summerized into suggested precausion for the individual parts development. As the Dissertation contribution can be considered the stimulation for children's development directed straight to children's parents.

OBSAH

1 ÚVOD	7
2 TEORETICKÁ ČÁST	9
2.1 Ontogeneze řeči dítěte předškolního věku	9
2.1.1 Stadia vývoje řeči	9
2.1.2 Jazykové roviny v ontogenezi řeči	14
2.1.2.1 Gramatická rovina	14
2.1.2.2 Lexikální rovina	14
2.1.2.3 Zvuková rovina	15
2.1.2.4 Pragmatická rovina	15
2.1.3 Vývoj výslovnosti	15
2.2 Podmínky správného rozvoje řeči	17
2.2.1 Myšlení a rozvoj řeči	17
2.2.2 Motorika a rozvoj řeči	17
2.2.3 Zrak a rozvoj řeči	18
2.2.4 Sluch a rozvoj řeči	18
2.2.5 Sociální prostředí a rozvoj řeči	19
2.3 Poruchy komunikačních schopností	19
2.3.1 Opožděný vývoj řeči	19
2.3.1.1 Nejčastější příčiny opožděného vývoje řeči	20
2.3.1.2 Prevence opožděného vývoje řeči	21
2.3.1.3 Zásady pro práci s dětmi	22
2.3.2 Dyslálie	22
2.3.2.1 Vymezení terminu dyslálie	23
2.3.2.2 Rozdělení dyslálie podle rozsahu	23
2.3.2.3 Dělení dyslálie podle příčin	24
2.3.2.4 Dělení dyslálie podle orgánu	25
2.3.2.5 Dělení dyslálie podle variability	24
2.3.2.6 Diagnostiky dyslálie	25
2.3.2.7 Cíle diagnostiky dyslálie	25
2.3.2.8 Zásady při odstraňování dyslálie	26
2.3.2.9 Průběh odstranění dyslálie	27
2.3.3 Vývojová dysfázie	27
2.3.3.1 Vymezení terminu vývojová dysfázie	27
2.3.3.2 Diagnostika vývojové dysfázie	28
2.3.3.3 Cíle diagnostiky vývojové dysfázie	28
2.3.3.4 Příznaky vývojové dysfázie	29
2.3.3.5 Náprava a prevence vývojové dysfázie	29

2.3.4	Koktavost.....	30
2.3.4.1	Vymezení termínu koktavosti.....	30
2.3.4.2	Dělení koktavosti.....	31
2.3.4.3	Příznaky koktavosti.....	31
2.3.4.4	Diagnostika koktavosti.....	31
2.3.4.5	Prevence koktavosti.....	32
2.3.5	Breptavost.....	33
2.3.5.1	Náprava a prevence breptavosti.....	33
2.4	Motorika dítěte předškolního věku.....	33
2.4.1	Jemná motorika.....	34
2.4.2	Hrubá motorika.....	34
2.4.3	Motorický vývoj dítěte.....	35
2.4.4	Dýchání.....	38
2.4.4.1	Podmínky pro správné dýchání.....	39
2.5	Lateralita.....	40
3	PRAKTICKÁ ČÁST.....	42
3.1	Cíl praktické části.....	42
3.2	Popis výběrového vzorku, průběh průzkumu.....	42
3.3	Použité metody.....	46
3.4	Stanovení předpokladů.....	48
3.5	Získaná data a jejich interpretace.....	49
3.5.1	Předpoklad č.1.....	49
3.5.2	Předpoklad č.2.....	50
3.5.3	Předpoklad č.3.....	53
3.5.4	Předpoklad č.4.....	54
3.5.5	Předpoklad č.5.....	56
3.6	Diskuse.....	59
3.7	Shrnutí výsledků praktické části.....	61
4	ZÁVĚR.....	63
5	NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ.....	65
6	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	71
7	SEZNAM PŘÍLOH.....	73

1 ÚVOD

Příteli, nezacházej s dětmi při učení násilně, nýbrž at' se učí formou hry, abys také lépe mohl pozorovat, k čemu se kdo svou přirozeností hodí. Platón

„Na počátku bylo slovo“...Pouze člověku byla dána schopnost řeči, ta je však z hlediska vývoje člověka jako živočišného druhu nejmladší funkcí, a proto je snadno zranitelná. Čeština patří navíc svou gramatickou i hláskovou skladbou mezi obtížné jazyky.

Komunikace umožňuje člověku pronikat a orientovat se přirozeně v běžných i náročných situacích, které přináší a vyžaduje obklopující společnost a víme, že tato skutečnost je v každé společnosti jiná. Komunikace je mnohvrstevná oblast, má svou verbální i neverbální složku. I když vnímáme komunikaci komplexně, jsme velmi citliví na rovnováhu a nerozporuplnost mezi sdělením slovním a neverbálním.

Jestliže se zabýváme dětmi, musíme si uvědomit, že děti jsou velice senzitivní a vyhodnocují mnoho proměnných hodnot, které k nim z jejich okolí přicházejí prostřednictvím komunikace a nápodobou se snaží o podobné výkony ve sdělování. Řeč rozvíjí schopnost složitě a kombinačně myslet. Bohatá a správná řeč je pro ostatní přitažlivá a nedostatek řečových dovedností ztěžuje vytváření bližších přátelství

Děti jsou vystavovány nutnosti používat komunikaci, zpřesňovat své vyjadřování, protože touží po tom, aby jim bylo rozuměno. Když hovoříme s většinou dětí mezi 6. a 7. rokem, zdá se, že je jejich řeč dostatečně bohatě utvořena, ale není tomu tak. Kdyby dítě nemělo možnost v tomto věku mluvit mateřským jazykem, velmi brzy by jeho schopnosti vymizely. Pro děti předškolního věku je příznačná velká komunikační iniciativa a i když jsou mezi dětmi značné individuální rozdíly, je toto období charakteristické zvýšeným komunikačním reagováním. Pokud je vývoj řeči v běžné normě, jsou děti schopné spolu ve vrstevnické skupině s porozuměním a pochopením komunikovat. Dokáží být dobrými posluchači a vyhodnocují, který z nápadů vrstevníka přijmou a zakomponují ho do svého konání.

Zkušenost z mnohaleté praxe ale ukazuje, že v současné době přibývá dětí v předškolním věku, které mají rozsáhlou poruchu výslovnosti způsobenou často základními nedostatky v celkovém vývoji dítěte. Bakalářská práce se touto skutečností zabývá a mapuje

během několika let vlivy, působící na dětskou řeč. Značná část dospělé populace se domnívá, že k tomu, abychom mohli mluvit, stačí pusa, uši a přilehlé oblasti. Zkušení pedagogové a specialisté, kteří se zabývají dětskou komunikací ví, že problém správného vývoje komunikace je daleko složitější. Tam, kde děti nezvládají verbální komunikaci, vrací se k jednoduššímu typu komunikace – ke komunikaci neverbální nebo k činům. Abychom dokázali této situaci předejít, musíme zajistit přirozenou prevenci dříve, než je narušen vývoj v oblasti jazyka.

Člověk má potřebu hovořit, někdo více, někdo méně a jestliže k nejobecnějším definicím života patří pohyb, pak na úrovni člověka k této definici patří i řeč. Jsem přesvědčena o tom, že i když je řeč mimořádně složitá funkce, dokážou ji děti při dobré a podnětné výchově, s přihlédnutím na jejich individualitu, zvládnout dobře a včas.

Dobrá výchova řeči je nejlepší a nejjistější prevencí.

2 TEORETICKÁ ČÁST

V teoretické části bakalářské práce je zpracována problematika, která je východiskem pro praktickou část práce.

2.1 ONTOGENEZE ŘEČI DÍTĚTE V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

K nejpozoruhodnějším procesům v celém životě člověka patří podle většiny pedagogů, psychologů, fonematiků, logopedů a lékařů právě vývoj komunikačních procesů.

Mezi stádii vývoje řeči není výrazná hranice, a proto nemůžeme očekávat vývoj komunikačních schopností podobný, nebo stejný, i když se budeme zabývat dětmi průměrně zdravými. Přes to, že se vývoj řeči člověka vyvíjí a zdokonaluje po celý život, právě období předškolního věku je ze všech nejdůležitější.

2.1.1 STADIA VÝVOJE ŘEČI

Existuje několik rozličných způsobů zkoumání řečového vývoje.

Vývojové fáze podle Lechty (2003, s.32):

OBDOBÍ PRAGMATIZACE (0 - 1 rok)

přibližný věk	dosažená úroveň řeči
0	reflexní křik
3. týden	reakce sacími pohyby na hlas matky
6. týden	emocionální křik
2.- 3. měsíc	reakce úsměvem na úsměv
3.- 4. měsíc	odpovídá broukáním na promlouvání matky, dítě začíná očima hledat zdroj zvuku
4.-5. měsíc	reakce na zvukové zabarvení hlasu (zejména matky)
6.-8. měsíc	napodobující žvatlání (laling) - fonémy

10.měsíc „rozumění“ řeči - správná, obvykle motorická reakce na pokyny, instrukce, zákazy apod., experimentování se zvuky

OBDOBÍ SÉMANTIZACE (1 - 2 roky)

přibližný věk	dosažená úroveň řeči
1.rok	jednoslovní věty s různou intonací v závislosti na emocionálně-volním záměru, často tvořené duplikací jednoduchých slabik, dítě na požádání ukáže, kde má jednotlivé části těla
1.-1,5. roku	určitým hláskám dává komunikativní funkci, výrazné zapojení prozodických faktorů řeči, ještě stále má mimořádný význam neverbálně-předverbální forma komunikace
1,5.-2.rok	dítě objevuje mluvení jako činnost, „hraje“ si se slovy; první věk otázek - substanční věk; věty tvořené dvěma slovy telegrafickým stylem; polovinu verbální produkce tvoří podstatná jména; dítě zná kolem 200 slov, ukáže některé části těla na své panence

OBDOBÍ LEXEMIZACE (2. - 3. rok)

přibližný věk	dosažená úroveň řeči
2.-2,5. roku	dítě začíná pozvolna ohýbat slova, vnímá a diferencuje znaky některých fonémů z hlediska znělosti (p - b), způsobu artikulace (k - o) a místa artikulace (f - g), upřednostňuje již verbální formu komunikace; na konci tohoto období začíná tvořit i víceslovní věty, při komunikačním neúspěchu je frustrované
2,5.-3. rok	obvykle už dovede říci své jméno a příjmení, chápe pojmy „JÁ - MOJE“ a rozdíl malý - velký, ovládá výslovnost přibližně 2/3

samostatných souhlásek, dokáže pochopit svou úlohu komunikačního partnera a reagovat v ní specificky podle konkrétní situace, chápe pojmenování časových pojmů (den - noc), zná přibližně 1 000 nových slov

OBDOBÍ GRAMATIZACE (3. - 4. rok)

přibližný věk	dosažená úroveň řeči
3.-3,5. roku	dítě dokáže říci jména svých sourozenců, výrazný kvalitativní pokrok – chápání obsahu slov, tvorba tzv. vyšších pojmů je často spojena s tzv. fyziologickými těžkostmi v řeči; druhý rok otázek („proč, kdy, atd. “), tvorba souvětí
3,5.-4. rok	markantní zkvalitnění morfologicko-syntaktické roviny; na konci tohoto období se už obvykle nevyskytují nápadné dysgramatismy; suverénnější tvorba antonym, reprodukce krátké básničky; ovládání už 80% samostatných konsonantů; schopnost nejen navázat konverzaci, ale i úsilí udržovat ji

OBDOBÍ INTELEKTUALIZACE (po 4. roce života)

přibližný věk	dosažená úroveň řeči
4.- 5. rok	verbální projevy by měly být z gramatického hlediska správně, přesnější identifikace barev, ovládání už asi 1 500 - 2 000 slov, pro foneticko-fonologickou rovinu je charakteristické přetrvávání nesprávné výslovnosti tzv. těžkých hlásek; v řeči se obvykle vyskytují všechny slovní druhy
5. - 6. rok	verbální projev se ve všech jazykových rovinách čím dál tím víc přibližuje řeči dospělých, dítě dokáže přijatelně vysvětlit, k čemu se používají rozličné předměty denní potřeby, správně a ve

po 6. roce

správném pořadí realizuje i poměrně dlouhé a komplikované příkazy, vypráví i poměrně dlouhou větu, výslovnost by měla být správná, může však jít ještě o tzv. prodlouženou fyziologickou dyslalii, koncem předškolního věku zná asi 2 500-3 000 slov
verbální projev obsahově i zvukově odpovídá požadavkům běžné konverzační řeči, v dalším vývoji permanentní zkvalitňování - kromě jiného i stylistické stránky řečových projevů, zlepšování sémantické a pragmatické roviny jazyka, stále častější schopnost komunikovat přiměřeně dané komunikační situaci, osvojování prozodických nuancí jazyka, rozvoj regulační funkce řeči, chování i ve složitějších situacích lze úspěšně regulovat řečí a rovněž dítě samo používá řeč, chce-li regulovat dění kolem sebe, osvojování grafické podoby řeči (čtení, psaní), později cizích jazyků

Jednotlivá stadia nastupují u průměrného a zdravého dítěte časově nestejně, dítě však musí projít všemi stadii řečového vývoje, nelze žádné období vynechat. Doba setrvání v těchto etapách však může být rozdílně dlouhá. Z pohledu logopeda víme, že během vývoje řeči dochází k akceleraci, nebo k retardaci vývoje.

Děti předškolního věku se vyznačují tím, že jejich nervová činnost je ještě značně labilní, jejich nervový systém je plastický, přizpůsobivý.

Stadia vývoje řeči podle Klenkové (2000,s.11)

PŘEDŘEČOVÉ OBDOBÍ VÝVOJE ŘEČI

přibližný věk	dosažená úroveň řeči
0	hlasový reflex - křik (reakce na změnu prostředí)
2. - 3. týden	výrazový pohyb - úsměv

po 6. týdnu	křik dostává citové zabarvení (tvrdý hlasový začátek)
2. - 3. měsíc	křik vyjadřuje i spokojenost - broukání (měkký hlasový začátek)
po 3. měsíci	nastává období pudového žvatlání , jde o hru s mluvidly, není ještě zapojena vědomá sluchová kontrola
6. - 8. měsíc	období napodobujícího žvatlání , začíná napodobovat hlásky mateřského jazyka, vnímá pohyby mluvidel nejbližších osob, zapojuje se vědomá sluchová i zraková kontrola (Pro diagnostiku je toto období důležité, protože neslyšící děti přestávají postupně žvatlat)
10. - 12. měsíc	stadium „rozumění“ řeči , dítě ještě nechápe obsah slov, ale reaguje na určitou výzvu („paci, paci“, „pápá“...)

STADIA VLASTNÍHO VÝVOJE ŘEČI

přibližný věk	dosažená úroveň
kolem 1. roku	období emocionálně volní , dítě spojuje slovní označení s konkrétními osobami a věcmi
1,5 – 2. roky	egocentrické stádium , dítě si samo opakuje slova a napodobuje dospělé
2. – 3. rok	stadium rozvoje komunikační řeči , dítě pomocí řeči dosahuje drobných cílů
kolem 3. roku	stadium logických pojmů , nyní se označení spjatá s konkrétními jevy stávají abstraktními, v tomto období dochází často k vývojovým obtížím v řeči
4 roky a dále	proces intelektualizace řeči , dítě se vyjadřuje obsahově i formálně správně, rozšiřuje se slovní zásoba – tato etapa pokračuje po celé období, kdy je člověk schopen učit se

2.1.2 JAZYKOVÉ ROVINY V ONTOGENEZI DĚTSKÉ ŘEČI

Jazykové kompetence, které se projevují v aktivní řeči i v jejím porozumění, lze posuzovat z několika hledisek.

2.1.2.1 Gramatická rovina (morfologicko-syntaktická)

Podle Dvořáka (1998,s.145) *tato rovina zahrnuje uplatňování gramatických pravidel v mluvním projevu, gramatickou správnost slov, vět, slovosledu, rodu, čísla, pádu aj.*

Gramatickou rovinu řeči lze zkoumat teprve tehdy, když začíná vývoj řeči v pravém slova smyslu, tedy kolem 1. roku .

přibližný věk	dosažená úroveň
1. rok	slova plní funkci vět
1,5 - 2. roky	vznikají dvouslovné věty, nejvíce používá podstatná jména a začínají se připojovat slovesa, objevují se tzv. onomatopoi
2. - 3. roky	stále více používá přídavná jména, objevují se i osobní zájmena, nejpozději používá předložky a spojky. Začíná skloňovat
po 3. roce	používá množné a jednotné číslo, souvětí

2.1.2.2 Lexikální rovina (lexikálně-sémantická)

Podle Dvořáka (1998,s.145) *se jedná o pasivní a aktivní slovní zásobu, definici pojmů, úroveň zobecňování apod.*

přibližný věk	dosažená úroveň
kolem 10. měsíce	začátky pasivní slovní zásoby
kolem 1. roku	postupně používá svoje první slova

1,5 roku otázky typu „Co je to?“, pak „Kdo je to?“
3,5 roku otázky typu „Proč?“, „Kdy?“

V této době se rozvíjí pasivní i aktivní slovní zásoba.

2.1.2.3 Zvuková rovina (foneticko-fonologická)

Do této oblasti zahrnuje Dvořák (1998,s.145) *fonematický sluch, artikulaci apod.*

Jak uvádí Klenková (2000, s.42), zvuková stránka řeči, výslovnost a fonematický sluch souvisí velmi úzce s nejčastějšími logopedickými problémy.

Fonetická stránka vývoje řeči se řídí pravidlem nejmenší fyziologické námahy, proto dítě tvoří nejprve samohlásky, potom se obvykle objevují závěrové souhlásky, následují úžinové jednoduché a nejpozději děti zvládají hlásky **c, č, l, r, ř**. Dítě postupně prochází všemi etapami, ale ne u všech hlásek stejně rychle, některé hlásky dokáže přesně používat a u některých může být teprve na začátku.

Orientační zkouška fonematického sluchu: viz. Příloha č.1

2.1.2.4 Pragmatická rovina

Dvořák (1998,s.145) uvádí, že se jedná o schopnost vyjádřit rozličné komunikační záměry - požádat o něco, vyjádřit postoje a emoce, schopnost vést dialog, spontánně vyprávět.

Termín pragmatická rovina jazykových projevů podle Lechty, jak ho uvádí Klenková (2000,s.15) vypadá následovně: „*Jde o rovinu sociální aplikace, sociálního uplatnění komunikační schopnosti, do popředí vystupují sociální a psychologické aspekty komunikace*.“

2.1.3 VÝVOJ VÝSLOVNOSTI

Ve své práci Kutálková (1996,s.43) uvádí, že jsou mezi dětmi rozdíly nejen v tom, jak se rychle rozvíjí jejich slovní zásoba, ale také ve schopnosti správně vyslovovat.

Předpokládaný vývoj výslovnosti při zachovaném průměrném intelektu:

- ❖ **Samohlásky:** zpřesňují se velmi brzy, o jejich kvalitě rozhoduje mluvní vzor. Někdy přetrvává nesprávná výslovnost **A** a **E**.

❖ **Souhlásky:** objevují se postupně a jejich vývoj závisí na řadě okolností.

P,B,M,F,T,D,N – většinou nedělají potíže a jsou správně používány od počátku

Sykavky: zpočátku jsou používány nepřesně, jsou vzájemně zaměňovány – rodiče charakterizují řeč dítěte jako „šišlavou“. Jestliže dítě neumí vyslovovat Ť, Ď, Ň, nepoužívá zpravidla ani Č, Š, Ž, protože jde o hlásky příbuzné a omezuje se na řadu C, S, Z. Pokud ale převládají hlásky Č, Š, Ž, ostré sykavky se vytvářejí později.

Pro správný vývoj sykavek je nutná především dobrá sluchová diferenciaci.

Měkčení: zpočátku dítě nerozlišuje podobné zvuky, jako T-Ť, všude používá jen T, D, N (tycho, deda...). Jak se ale zdokonalují mluvidla a zpřesňuje se fonemický sluch, objeví se v řeči i měkčení.

L, R, Ř patří k posledním hláskám, které se objevují ve vývoji dětské řeči. Obvykle se první objeví hláska L, kdy se musí jazyk zvednout špičkou nahoru a teprve pak se objevuje jedna z vibrant, většinou to bývá hláska R. Tyto hlásky se začínají objevovat po 5. roce a pokud má dítě dobrou motoriku mluvidel, do 6 let je zvládne.

Orientační zkouška výslovnosti: viz. Příloha č. 2

Diferenciace hlásek: schopnost diferencovat hlásky, které se sejdou blízko sebe se vyvíjí okolo 6 let. Někdy se dítě splete, ale dokáže se samostatně opravit a slovo vyslovit správně.

Základní slovní zásoba, přesná artikulace, jazyková schémata, schopnost komunikovat bez zábran a pohotově, to vše se zakládá v předškolním věku. Pokud není některá složka plně rozvinuta, ještě není vše ztraceno, protože vývoj pokračuje dál, ale dosáhnout požadované úrovně je časově náročnější a pracnější. Po 7. roce věku se naše řeč pouze zdokonaluje a doplňuje se stavba jazyka, ta, která je již v základních rysech hotova.

2.2 PODMÍNKY SPRÁVNÉHO ROZVOJE ŘEČI

Faktory, které ovlivňují rozvoj řeči jsou podle Klenkové (2000,s. 16) dva – **vnitřní a vnější**.

Vnitřní faktory jsou schopnosti dítěte a jeho stav organismu. Záleží na sluchových a zrakových analyzátozech, na řečových zónách v mozku, na celkovém duševním a fyzickém rozvoji a také na intelektu.

Vnější faktory jsou především prostředí a výchova, stimulace řečového projevu, v neposlední řadě správný řečový vzor.

2.2.1 Myšlení a rozvoj řeči

Nejpodrobněji se souvislosti mezi vývojem myšlení a vývojem řeči zabývají vývojoví psychologové. Lechta (2002,s.16) uvádí, že se již myšlení batolete projevuje konkrétností, na konci 1. roku je dítě schopné jednoduchých myšlenkových operací, kolem 3. roku dítě zvládá pochopit, že mezi předměty existuje spojení i když není viditelné. Je to ve vývoji řeči a myšlení přelom. Dítě si osvojuje názvy předmětů, se kterými přichází do styku, slova postupně nahrazují předměty. V období kolem 4. a 5. roku dítěte dítě přechází od povrchních znaků k analytickým soudům. Jak uvádí Lechta, kolem 8. roku se inteligence rozvíjí až na 80% celkové úrovně. Především rozvoj řečových schopností, percepční schopnosti a poznávacích zájmů.

Tyto okolnosti jsou nejnapadnější právě v řečových projevech dítěte.

2.2.2 Motorika a rozvoj řeči

Rozvoj poznávacích schopností, sociálního chování a řeč jsou, jak uvádí Lechta (2002,s. 19), velmi ovlivněny rozvojem motoriky. Pro naši problematiku je nejdůležitější především **motorika mluvních orgánů**.

Již v prenatálním životě se objevuje první základ motoriky mluvních orgánů, například špulení rtů, polykací pohyby, škytání, cucání palce. Při aktivitách novorozence hrají významnou roli sání a žvýkání, protože je to pohyb, který je důležitý při vývoji řeči. Velký rozvoj motoriky mluvidel nastává v období, kdy dítě sedí a dívá se kolem sebe. Jeho mluvní orgány se tak dostávají do polohy, kdy se dá s mluvním aparátem lépe pohybovat a manipulovat.

Často je poukazováno na to, že osvojování pohybové a řečové motoriky je paralelní. Především úroveň jemné motoriky a úroveň řeči spolu velmi úzce souvisí a stav mluvidel můžeme přezkoušet dle Tomické (2004, s. 15). Pokud zaostává jemná motorika, obvykle zaostává i vývoj řeči, i když hrubá motorika je v normě.

2.2.3 Zrak a rozvoj řeči

Význam zraku pro rozvoj komunikace je pochopitelný a lze ho hodnotit ve dvou směrech:

1. dítě k řeči podněcuje zrakové stimuly
2. dítě sleduje pohyb mluvidel dospělé osoby

První slova dítěte jsou dle Lechty (2002, s. 22) spojena se zrakovými vjemy, protože na začátku se slova spojují se zrakovým obrazem, později s představou obrazu.

Kolem 6. – 8. měsíce je zrak velmi důležitý, protože se dítě snaží napodobit nejenom zvuky slyšené, ale i pohyby mluvidel a mimiku lidí kolem sebe (proto se u nevidomých dětí objevuje tato nápodoba daleko později, než u dětí vidoucích).

Z logopedického hlediska víme, že se právě pro snadné odezírání oboustranných souhlásek tyto objevují u dětí nejdříve a orientační zkoušku zrakové percepce můžeme provádět dle Tomické (2004, s. 28), viz. *Příloha č. 3*

2.2.4 Sluch a rozvoj řeči

Sluch a rozvoj sluchového aparátu má podle Lechty (2002, s. 24) pro vývoj řeči nevyhnutelné a výjimečné postavení. Z nejnovějších poznatků vyplývá zjištění, že již děti v prenatálním věku reagují na akustické podněty. Reakce na sluchové podněty patří k prvním reakcím dítěte na okolní svět. Zejména na zvuk ženského hlasu děti reagují velice brzy.

Rozvoj sluchového vnímání, který souvisí s vývojem řeči postupuje velmi rychle:

- dítě ve věku kolem 4. měsíce lokalizuje zdroj zvuku – otáčí na něj hlavu
- 4. – 6. měsíc – dítě rozlišuje zabarvení hlasu
- kolem 5. měsíce se rozvíjí schopnost aktivního poslouchání
- po 6. měsíci života dítěte dochází k období napodobujícího žvatlání, v tomto období se postupně také rozvíjí schopnost fonemické diferenciaci.

Normou pro diferencování zvuků řeči je 6. – 7. let věku dítěte a úroveň sluchu u dítěte můžeme zjistit dle Tomické (2004, st. 11), viz. *Příloha č. 4*

2.2.5 Sociální prostředí a rozvoj řeči

Na vývoj řeči působí v širším smyslu výchovné vlivy. Všechny děti stojí o kontakt, o rozhovor, dožadují se jich. Potřebují dostatek citových vazeb, lásky a trpělivosti.

Podrobně je vliv prostředí popsán v kapitole Opožděný vývoj řeči.

2.3 PORUCHY KOMUNIKAČNÍCH SCHOPNOSTÍ

V následující části jsou uvedeny poruchy komunikačních schopností, které se objevují v praktické části práce.

2.3.1 OPOŽDĚNÝ VÝVOJ ŘEČI

Člověk má potřebu hovořit, někdo více, někdo méně. Jestliže k nejobecnějším definicím života patří pohyb, pak na úrovni člověka k této definici patří i řeč. Řeč je nejdokonalejším nástrojem v ústech a rukou člověka. Slovo se stalo nejjednodušším a nepřístupnějším nástrojem ovlivňování mezilidských společenských vztahů.

Řeč je tedy součástí sdělovacího procesu v mezilidské komunikaci, která se podle Klenkové (2000, s. 17) uskutečňuje na různých rovinách:

- ❖ *komunikace neverbální*: je vývojově starší než řeč. Projevuje se pohyby nebo polohami těla nebo končetin, gesty, mimikou obličeje a různými neslovními hlasovými projevy. Je většinou pravdivější a spontánnější než mluva verbální. Ve výchově je spíše omezována, než rozvíjena. Předškolní děti své vztahy k novému prostředí velmi zřetelně projevují právě neverbálním projevem. Pro děti s poruchami komunikačních schopností je neverbální komunikace často jedinou možností jak se dorozumět s okolím.

- ❖ *komunikace verbální:* je vývojově mladší a tedy více zranitelná. Výchovou a společností je výrazně preferována. Ve vzájemném dorozumívání se uplatňuje především obsahová stránka mluvené řeči.

Důležitou součástí mluvené řeči jsou i modulační faktory, které mají sdělovací charakter (tempo, melodie, hlasitost). Záleží na úrovni komunikačních schopností jedince, zda výměna informací zůstane pouhým sdělováním, nebo zda se stane podkladem pro vzájemné dorozumívání.

Kutálková (1992,s.71) uvádí, že **věk kolem 3. roku dítěte se považuje za hranici tzv. období fyziologické nemluvnosti. Do této doby má dítě jistý nárok mluvit málo, aniž se tím znepokojujeme.**

Jestliže dítě nemluví ani po třetím roce, nebo mluví podstatně méně, než je pro tento vývojový stupeň obvyklé a tento stav se nemění, je nutné hledat příčinu opoždění a dítě musí být odborně vyšetřeno.

Klenková (2000,s.19) uvádí, že se při vyšetření musí vyloučit:

- ❖ sluchovou vadu
- ❖ vadu zraku
- ❖ poruchy intelektu
- ❖ autismus, autistické rysy
- ❖ vadu mluvidel, rozštěpy
- ❖ akustickou dysgnosii

2.3.1.1 Nejčastější příčiny opožděného vývoje řeči dle Klenkové (2000,s. 18):

- ❖ **prostředí** - pokud je dítě nespokojené, matka se mu nevěnuje, pokud není věnována pozornost jeho neuropsychickému vývoji, snaha dítěte o komunikaci vázne, dítě začíná být nemluvné

- ❖ **citová deprivace** – pokud nemá dítě dostatek citových vazeb
- ❖ **málo mluvních podnětů** – jestliže se u dítěte nepodněcuje mluvní apetit, chybí-li z hlediska obsahu a formy mluvní vzor, neaktivují se napodobovací reflexy
- ❖ **pokud dítě neslyší lidská slova** – případy dětí „vychovávané“ zvířaty
- ❖ **nedonošené, předčasně narozené děti** – jsou celkově nezralé
- ❖ **lehká mozková dysfunkce** – děti se na řeč dostatečně nesoustředí
- ❖ **dědičnost** – v některých rodinách začínají děti mluvit později (obvykle chlapci), v tom případě děti do mluvení nenutíme
- ❖ **nadužívání médií** – v tomto případě bývá psychická izolovanost důsledkem závislosti na médiích
- ❖ **slabý typ nervové soustavy** – podmíněné reflexy se u těchto dětí vyvíjejí pomaleji, vývoj řeči se u nich zpožďuje

2.3.1.2 Prevence opožděného vývoje řeči

Poznatky o vývoji řeči jsou pro prevenci nejen opožděného vývoje řeči, ale i dalších vad nesmírně důležité. Jejich využití přispívá k co nejpřirozenějšímu dětskému projevu.

Příčin, jak bylo uvedeno výše, může být mnoho, vyžadují odborné vyšetření a logopedickou péči. Je nutná spolupráce logopeda, rodiny a v neposlední řadě i mateřské školy.

Klenková (2000,s.20) doporučuje příčiny opožděného vývoje řeči **odstranit**:

- ❖ úpravou rodinného prostředí
- ❖ dobrým mluvním vzorem
- ❖ podněcováním mluvního apetitu
- ❖ rozvíjením aktivního a pasivního slovníku, fonemického sluchu, hrubé a jemné motoriky, zrakového vnímání atd.
- ❖ budeme-li dítěti věnovat náležitou péči, pak dosáhneme toho, že dítě dojde do žádané normy.

Kutálková(1996,s. 134) upozorňuje, že rozvoj řeči a rychle dohánějící opoždění přináší rizika vývojové koktavosti, jindy se rychle zaplňuje slovní zásoba a zlepšuje se vyjadřování jako celek, ale přetrvává mnohočetná patlavost. Nejméně vhodná situace nastává pro dítě, byli-li příčinou opoždění vývoje řeči závažnější nedostatek v činnosti centrální nervové soustavy. Pak se obraz opožděného vývoje řeči postupně mění v závažnou vývojovou poruchu, která nese označení vývojová dysfázie.

Nástup dítěte do mateřské školy představuje nové podněty, cílené výchovné působení s rovnoměrným zastoupením všech složek výchovy, včetně jazykové. Důsledná realizace představuje odborně podloženou prevenci prakticky všech vad řeči.

2.3.1.3 Zásady pro práci s dětmi s opožděným vývojem řeči v mateřské škole:

Sovák (1984, s.122) doporučuje při práci s dětmi následující:

- ❖ nenutit dítě k hovoru, nevyžadovat odpověď
- ❖ plně využívat principu názornosti
- ❖ využívat pohybových her doprovázených rytmiizací
- ❖ rozvíjet především obsahovou stránku řeči
- ❖ podporovat mluvní apetit vhodnými prostředky
- ❖ poskytovat vzor pro napodobování
- ❖ používat často pomůcky, maňásky, loutky
- ❖ přiměřeně se radovat z úspěchu, nevšímat si neúspěchu
- ❖ úzce spolupracovat s rodinou, navázat důvěru, informovat se navzájem, dohodnout výchovnou jednotu
- ❖ spolupracovat s odborníky, hl. s logopedy

2.3.2 DYSLÁLIE

Souhlasíme s tím, že dítě nemůže v počátcích ihned správně vyslovovat a přijímáme názor, že se základní vývoj řeči, tedy i výslovnosti uzavírá kolem sedmého roku dítěte. To souvisí se zásadními změnami v tělesném vývoji dítěte a s dozráváním centrální nervové soustavy.

Kutálková (1996,s.87) uvádí, že tuto věkovou hranici bere v úvahu také Sovák, který označuje odchylky ve výslovnosti před sedmým rokem za výslovnost nesprávnou, ale nedostatky, které přetrvávají po sedmém roce označuje jako výslovnost vadnou.

2.3.2.1 Vymezení termínu dyslálie

Dyslalie, dyslalia, patlavost, psellismus (dg. F 80.0) - vadná výslovnost hlásek

Klenková (1998,s.15) uvádí toto rozdělení:

1. Určitá hláska se konstantně zvukově odlišuje v mluvním projevu (deformace, distorze) od kodifikované normy daného jazyka, je tvořena na jiném místě, nebo jiným způsobem než stanoví fonetická spisovná norma a vesměs již od začátku vývoje artikulace. Vadně tvořená hláska se obvykle označuje řeckým písmenem a příponou – **ismus** a dalším označením zpravidla podle místa tvoření – např. **rotacismus velární**.

2. Pokud dítě určitou hlásku pravidelně vynechává (vzhledem k věku – fyziologická nesprávná výslovnost), označuje se tradičně jako **mogilalie**; pokud přetrvává i po 4. roce, lze ji označit předponou **mogi** a odchýlně tvořenou hlásku označíme podle abecedy s příponou –**ismus** :-např. **mogirotacismus**.

3. Pokud dítě hlásku, kterou ještě neumí pravidelně používat, zaměňuje za jinou,, označujeme to za **paralalii**. Pokud se tato odchylka objevuje i v době, kdy se považuje vývoj výslovnosti dané hlásky za ukončení, je přijatelné označení vady předponou **para-** a odchýlně tvořená hláska písmenem abecedy s příponou **ismus** – např. **pararotacismus**

Dělení dyslálie, jak ho uvádí Klenková (1998, s.16):

2.3.2.2 Rozdělení dyslálie podle rozsahu

Dyslalie levis (simplex) : jednoduchá vada výslovnosti, nebo pouze několika málo hlásek

Dyslálie gravis (multiplex). značná vada výslovnosti, je zde postižena artikulace většího počtu hlásek

Tetismus (hotentotismus) : prakticky všechny hlásky jsou vadně vyslovovány, řeč je nesrozumitelná

2.3.2.3 Dělení dyslálie podle příčin

Dyslálie funkční : odchylná výslovnost bez patologického a anatomického podkladu

Dyslálie organická (orgánová): poruchy sluchu, vady mluvidel apod. mají za následek nesprávnou výslovnost

2.3.2.4 Dělení dyslálie podle orgánu, který narušuje fyziologickou výslovnost

Dyslálie akustická: odchylky při vadách sluchu

Dyslálie centrální: vadná výslovnost při poruchách centrální nervové soustavy

Dyslálie labiální: vadná výslovnost hlásek při defektech rtu

Dyslálie lingvální: vadná výslovnost při defektech jazyka

Dyslálie palatální: odchylná artikulace při anomáliích patra

2.3.2.5 Dělení dyslálie podle variability, jak ho uvádí Dvořák(1996, s.47)

Dyslálie konstantní: jedinec tvoří určitou hlásku vadně, nebo nesprávně ve všech případech

Dyslálie nekonstantní: tvoření hlásky je nepravidelné, v určitých spojeních je vyslovována fyziologicky, v jiných spojeních je vyslovována nesprávně nebo vadně

Dyslálie nonkonsenzventní: nedůsledná – znamená, že určitá hlásky je tvořena různým patologickým mechanismem a vždy jinak

2.3.2.6 Diagnostika dyslálie

Klenková (1998,s.18) upozorňuje, že základem při diagnostikování této poruchy je logopedické vyšetření. Je nutné shromáždit anamnestické údaje, provést vyšetření sluchu, motoriky celkové, jemné i hrubé a také motoriky mluvidel. Dále je potřeba zjistit úroveň impresivní a expresivní složky řeči a v neposlední řadě lateralitu dítěte.

U dyslálie zůstává stále základní metodou v diagnostice **řečová komunikace** s vyšetřovaným dítětem. Zhodnocením výsledků se získává východisko pro přiměřenou a účinnou terapii.

Diagnostika je cílevědomá činnost, která vede k rozpoznání podmínek, průběhu a výsledku vývoje schopnosti jedince, jak uvádí Krahulcová (2003,st.18). Součástí diagnostiky je i stanovení prognózy a další možnosti jedince.

Komplexní logopedickou diagnostiku zpravidla vykonává logoped a jde o podrobné a celkové posouzení osobnosti a také o stanovení diagnózy. Pokud se vyskytnou závažnější vady a poruchy uplatňuje se víceoborová diagnostika , při které se využívají výsledky psychologické a lékařské diagnostiky.

Diferenciální diagnostika podle Krahulcové (2003,st.18) má za úkol brát do úvahy všechny související okolnosti, příčiny, nemoci a další postižení.

Screeningové vyšetření dyslálie, jak uvádí Lechta (2003,s.174), je zaměřeno na vyhledávání osob s narušenou komunikační schopností, provádí se většinou v mateřských školách nebo kolektivních zařízeních, poskytuje možnost porovnávat osoby stejné věkové kategorie a pohlaví. Toto vyšetření nekončí návrhem na terapii, ale **nasměřuje jedince k dalšímu vyšetřování**.

2.3.2.7 Cíle diagnostiky dyslálie

Provádíme zjištění podle Klenkové (1998,s.21):

- ❖ zda je hláska vyslovována chybně na konci slova, uprostřed, na začátku
- ❖ kvality fonematische diferenciace a úrovně motoriky řečových orgánů
- ❖ zda jde o dyslálii hláskovou, slabikovou, slovní
- ❖ zda jde o dyslálii bilabiální, labiodentální, alveolární, palatální, velární, laryngální nebo nazální

- ❖ je-li dyslálie monomorfní nebo polymorfní
- ❖ příčinu dyslálie

V rámci **diferenciální diagnostiky** musíme odlišit:

- ❖ vady výslovnosti při poruchách sluchu
- ❖ vady výslovnosti při onemocnění bazálních ganglií a extrapyramidového systému
- ❖ vady výslovnosti u mentální retardace
- ❖ poruchy výslovnosti při neurologických syndromech (např. dysartrie)
- ❖ komolení a redukce slabik a celých slov při breptavosti
- ❖ specifické vady při lehké mozkové dysfunkci
- ❖ nedbalou výslovnost jako deformaci sociálních vztahů, při výchovné zanedbalosti
- ❖ žargonové a dialektové zvláštnosti
- ❖ odchylky ve výslovnosti dětí z cizojazyčného prostředí

Teprve na základě těchto zjištění můžeme stanovit **plán reedukace dyslálie**.

2.3.2.8 Zásady při odstraňování dyslálie, které doporučuje Klenková (1998,s.23)

- 1. Zásada krátkodobého cvičení :** to znamená procvičovat krátce, ale často, což vyžaduje úzkou spolupráci mezi rodiči a odborníky
- 2. Zásada využití sluchové kontroly :** důraz se klade na sluchové vnímání nově vytvářené hlásky
- 3. Zásada používání pomocných hlásek :** používáme hlásky, které dítě umí vyslovovat. Zásada spočívá na vytvoření nových artikulačních spojů a na odstranění vadných artikulačních spojení.
- 4. Zásada minimální akce :** nacvičovat šeptem, nenásilně bez přehnaného úsilí, teprve později přidáváme hlas

2.3.2.9 Průběh odstranění dyslálie

O nápravě výslovnosti není vhodné hovořit při odstraňování dyslálie, protože hlásky nenapravujeme, ale vyvozujeme a tvoříme hlásky nové. Přetrvávající dyslálie může mít nepříznivý vliv na rozvoj dětí, na vývoj osobnosti a na povahové vlastnosti. Také může poznamenat prospěch ve škole.

Průběh odstranění dyslálie, jak uvádí Klenková (1998,s.27) je rozložen podle Kovácsové do čtyř základních etap.

1. přípravná cvičení
2. vyvození hlásek
3. fixace hlásky
4. automatizace hlásky

Průběh a délka jednotlivých základních etap je zcela individuální.

2.3.3 VÝVOJOVÁ DYSFÁZIE

Klenková (2000,s.21) termínem vývojová dysfázie označuje systémovou poruchu, která v různém stupni a různé šířce zasahuje senzorickou, motorickou i centrální oblast ve všech rovinách. Je řada různých dělení, pohledů a různý výčet symptomů. Vývojová dysfázie se objevuje i tam, kde je sociální prostředí, emocionální vazby, kvalita a četnost podnětů, smysly v normě, kde je přiměřená inteligence, negativní je i vyšetření neurologické a nejde o psychiatrické onemocnění.

2.3.3.1 Vymezení termínu vývojová dysfázie

Vývojová dysfázie, dysphasia – specificky narušený vývoj řeči, dříve alalie

Dle Dvořáka (1998,s.44) se projevuje sníženou schopností, nebo neschopností naučit se verbálně komunikovat. Odborníci předpokládají, že je způsobena nepatrným difúzním poškozením řečových center v dětském, vyvíjejícím se mozku. Porucha zasahuje všechny

jazykové roviny. V současné době se od rozdělení (motorická, senzorická) upouští, stále je však toto dělení přijímáno.

1. dysfázie motorická : dg. F 80.1 – expresivní porucha řeči

- ❖ zde převažují potíže v logomotorické oblasti, dítě má vyšší porozumění slovům a větám, ale aktivní slovník je výrazně nižší. Mezi charakteristické rysy často patří opožděný vývoj řeči, dítě se raději domlouvá neverbální komunikací a protože si uvědomuje své nedostatky, často o verbální komunikaci ztrácí zájem

2. dysfázie senzorická : dg. F 80.2 – receptivní porucha řeči

- ❖ narušení převažuje v receptivní oblasti – poruchy fonemického sluchu, paměti, specifické sluchové paměti, obtíže v chápání a porozumění slovům. Vývoj řeči opožděn být nemusí, ani slovník není chudý, ale je často velmi nesrozumitelný, pro dospělé, kteří nejsou s takovýmto dítětem v těsném kontaktu, je velkým problémem dítěte porozumět, i když chuť dítěte k verbální komunikaci je značná.

2.3.3.2 Diagnostika vývojové dysfázie

Při diagnostikování vývojové dysfázie, jak upozorňuje Klenková (2000,s.21) musí odborník vyloučit mentální retardaci, poruchy sluchu, autismus, popř. emoční deprivace. Pokud dítě vyrůstá ve dvojjazyčném prostředí, toto není příčinou dysfázie, ale může stav zhoršit, pokud je u dítěte diagnostikována vývojová dysfázie.

2.3.3.3 Cíle diagnostiky vývojové dysfázie

Cílem diagnostického vyšetření má být komplexní zhodnocení kognitivního, emočního i sociálního fungování dítěte a má být navržen terapeutický plán, který bude zahrnovat logopedickou péči, pomoc dítěti zapojit se do širšího sociálního prostředí, poradenskou pomoc rodině. Komplexní rehabilitace se ale nezaměřuje pouze na řeč, ale i na rehabilitaci dalších zachycených dysfunkcí.

Pokud by nebylo dítě správně rehabilitováno, celkově to negativně ovlivní jeho rozvoj, který se projeví i ve školním zařazení. Podstatou úspěchu je celkové zlepšování všech složek, aniž se složka řeči příliš zdůrazňuje.

2.3.3.4 Příznaky vývojové dysfázie

Kutálková (1996,s.139) zmiňuje příznaky vývojové dysfázie především v těchto oblastech řeči:

Obsah řeči: slovní zásoba je malá, obsahově velmi chudá a pokroky jsou nepatrné a pomalé. Formulace dítěte jsou stereotypní a nenápadité. Někdy se stává, že jsou děti upovídané, ale jejich sdělení je mimo obsah, jsou „žvanivé“.

Gramatika. objevují se časté chyby ve skloňování a časování, ve slovesných videch, vynechávají trvale zvrtná slovesa.

Větná stavba. věty mají neobvyklou stavbu, jsou velmi jednoduché, často je obrácený slovosled.

Výslovnost: velmi příznačným jevem je skutečnost, že dítě umí hlásku jako přírodní zvuk, ale ve slovech ji nedokáže vyslovit. Např.: syčí jako had, ale slovo *pes* nevysloví

Děti také mají potíže při odlišování tvrdých a měkkých hlásek, ale i když se je pod odborným vedením naučí, přetrvává problém vyslovit hlásky ve slově správně: např. děďa, místo děda. Další problémy se objevují při výslovnosti samohlásek A a E. Děti je zaměňují.

2.3.3.5 Náprava a prevence vývojové dysfázie

Kutálková (1996,s.140) upozorňuje na nutnost podílu celé rodiny. Tam, kde se očekává vliv dědičnosti, zaměřujeme se více na hry, které rozvíjejí fonematický sluch a motorickou obratnost mluvidel. Vyhnout se vývojové dysfázii nelze, ale je možné ji brzy rozpoznat a zmírnit její důsledky.

Při vývojové dysfázii používáme metody, které jsou velmi podobné metodám pro odstranění dyslálie. Důraz klademe především na smyslové vnímání (zrak a sluch), na motorickou obratnost (mluvidla, grafomotorika, správné dýchání), procvičujeme pozornost, vytrvalost a jiné systematickosti.

U dysfázie mohou přetrvávat agramatismy i ve školní docházce, proto se velmi často využívá možnost odkladu školní docházky.

Pokud se i přes veškerou snahu nepodaří tuto poruchu zvládnout a dítěti komplikuje výuku, je třeba najít vhodnou speciální školu. Odborné vedení rozvoje řeči dítěte je nezbytné, reedukace bývá náročná, dlouhodobá a systematická.

2.3.4 KOKTAVOST

Koktavost má mnoho podob a vyskytuje se poměrně často ve vyspělých kulturách s rychlým životním tempem a také tam, kde často převládá velmi přísná výchova a chladný přístup k dítěti.

Kutálková (1992,s.80) předpokládá, že první kritické období vzniku koktavosti přichází kolem třetího roku dítěte, tedy často s nástupem do mateřské školy. Zde se mohou objevit drobné poruchy koktavosti až u třetiny dětí, jedná se o tzv. vývojovou koktavost. Druhé kritické období můžeme zaznamenávat v době, kdy dítě začne navštěvovat základní školu.

2.3.4.1 Vymezení termínu koktavosti

Koktavost, balbuties, ballaties, battarismus : dg. F 98.5 – porucha plynulosti mluvního projevu

Podle Dvořáka (1998,s. 28) je obvykle zařazována mezi neurózy řeči, jedná se o funkční poruchu , která pravděpodobně vzniká jako následek traumatu u jedince, který je nervově labilnější, který měl problémy kolem porodu a také je předpoklad vzniku tam, kde se koktavost objevuje v rodině.

Koktavost je porucha plynulosti řeči, kterou způsobují křeče dechového svalstva, komplexní narušení koordinace orgánů, které se na mluvení podílí.

Objevují se různé souhybné mimické pohyby, jsou patrné i vegetativní a emocionální změny (napětí, pocení atd.).

2.3.4.2 Dělení koktavosti, jak je uvádí Klenková (2000,s.22)

- ❖ **balbuties tonická** – charakter řeči je spíše napínavý, postižený pro tonickou křeč nemůže téměř mluvit nebo vyslovuje dlouze (déle než 1 vteřinu)
- ❖ **balbuties klonická** – charakter řeči je škubavý, objevuje se mnohonásobné opakování počátečních hlásek nebo slabik

Dělení podle stupně:

- ❖ b. levis – zadržávání je nepatrné
- ❖ b. medium – zadržávání je zřetelné, ztěžuje komunikaci
- ❖ b. gravis – výrazné zadržávání, které doprovází křeče řečového orgánu
- ❖ b. inaptus – neschopnost dokončit větu, používá se většinou jiná komunikace

2.3.4.3 Příznaky koktavosti

- ❖ dýchání je nepravidelné i v klidu, je povrchní, přerývané, objevují se dýchací spazmy
- ❖ hlasový začátek je zvukově nepříjemný, objevují křeče hlasivek
- ❖ artikulace je narušená, podle vznikajících křečí se pak koktavost dělí (tonická, klonická)
- ❖ dále se mohou objevovat změny v melodii a tempu řeči, různé vsuvky, kterými postižený maskuje vadu, vyhýbání se slovům, která způsobují potíže a hledání náhradních výrazů, vzhledem k zápornému postoji ke komunikaci, lze také očekávat *logofobii* (strach z řeči)
- ❖ častými průvodními znaky jsou také různé mimické odchylky – mrkání, grimasy, kývavé pohyby, motorický neklid atd.

2.3.4.4 Diagnostika koktavosti

Asi u 5% případů uvádí Vágnerová (2000,s. 481) odhalení psychogenní etiologie, nejčastěji je však příčina smíšená. Děti s balbuties nesdílejí osobnostně žádné typické společné rysy, ale asi u 10% je zvýšená úzkostlivost. Druhotně je však téměř vždy přítomno snížené sebehodnocení.

Při diagnostikování balbuties je nutné zachytit případné problémy organické a psychosociální. Balbuties nejčastěji doprovázejí poruchy pozornosti, hyperaktivita, motorické dysfunkce, hl. jemné motoriky.

2.3.4.5 Prevence koktavosti dle Sováka (1984,s.150)

- ❖ správný mluvní vzor, nácvik správného a hospodárního dýchání
- ❖ rytmizace a pohyb, zpěv
- ❖ systematický rozvoj slovní zásoby a vyjadřovacích schopností
- ❖ navodit a udržet pocit bezpečí, klidu a jistoty
- ❖ nevystavovat dítě nezvládnutelným emocím
- ❖ mít trpělivost s neobratnými a méně nadanými dětmi a u chlapců déle tolerovat fyziologickou nemluvnost
- ❖ zavést pravidelný a stereotypní režim
- ❖ omezit nadužívání médií
- ❖ vyhýbat se situacím, kdy se dítěti mluví hůře

Pokud dítě touto poruchou trpí, dodržujeme tyto zásady:

- nepřipustíme, aby dítě zápasilo se slovním výrazem, aniž bychom mu taktně pomohli
- neokřikujeme dítě, když se zaráží
- žádným způsobem nesmíme dát dítěti najevo, že se jeho mluvní projev nedaří
- nenutíme dítě opakovat slova a věty
- poskytneme dítěti dostatek času na vlastní vyjádření
- poskytujeme vzor nezrychlené, ale ani nezpomalené mluvy, to znamená, že vyslovujeme jasně všechny samohlásky
- nikdy nedopustíme posměch ostatních dětí a nežádoucí pozornost
- zapojujeme dítě do všech činností
- nenutíme nikdy dítě k veřejnému vystoupení
- nikdy neupravujeme výslovnost souhlásek, náprava patří výhradně do rukou foniatra a klinického logopeda

2.3.5 BREPTAVOST

Podle Dvořáka (1998,s.31) *battarismus, paraphrasia praeceps, tumultus sermonis* (sg. *F 98.6*) – je vývojová patologická odchylka plynulosti řeči

Klenková (2000,s. 26) uvádí, že mezi obvyklé příznaky patří překotné tempo řeči, dítě často vynechává slabiky a hlásky, slova si zjednodušuje a zkracuje slova obtížnější, tempo řeči je nepravidelné.

2.3.5.1 Náprava a prevence breptavosti

- ❖ jedinec si svou poruchu neuvědomuje, a proto, je-li korigován, vlastní řeč se zlepšuje
- ❖ zlepšujeme celkovou koordinaci pohybů jemné i hrubé motoriky (častá bývá přítomna nejistá chůze)
- ❖ podporujeme správnou výslovnost
- ❖ upravujeme tempo mluvy
- ❖ zlepšujeme správné dýchání
- ❖ upravujeme celkové sociální prostředí kolem dítěte

Z logopedického hlediska musíme odlišit koktavost od breptavosti, především proto, že koktavý jedinec si svou poruchu uvědomuje a upozorňování stav pouze zhoršuje, ale breptavý jedinec po upozornění svou řeč může zlepšovat. Terapií koktavosti a breptavosti se vždy musí zabývat pouze odborník.

2.4 MOTORIKA DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Lechta (2002,s.19) uvádí, že je rozvoj motoriky velmi důležitý pro rozvoj poznávacích schopností, pro rozvoj řeči, sociálního chování atd. Jestliže budeme samotné mluvení chápat jako mechanický akt, pochopíme, že jde o precizně koordinovaný proces jemné motoriky řečového aparátu. Vzájemná spojitost motoriky a řeči je očividná. Tato vazba je tak velká, že u dětí s narušeným vývojem motoriky pozorujeme často opožděný vývoj řeči a u dětí

s narušenou komunikační schopností (kóktavost, dyslálie, dysfázie) se zase objevuje snížená motorická schopnost.

2.4.1 JEMNÁ MOTORIKA

Řeč a jemná motorika se navzájem ovlivňují, jak uvádí Lechta (2002,s.19), rozvoj řeči začíná u dítěte současně s rozvojem pohybu již v útlém věku. Poruchy motoriky a jemný mechanismus řeči spolu souvisejí. Často děti, které jsou neobratné, mívají více vad výslovnosti, než děti bez potíží.

V oblasti jemné motoriky, jak uvádí Szabová (1999,s.39) jsou pro nás důležité hlavně tyto oblasti:

- ❖ **pohyby rukou a prstů**
- ❖ **pohyby tváře – mimika**
- ❖ **pohyby mluvidel a jazyka - oromotorika**

Stimulací těchto oblastí začínáme již v malém věku, předškoláci pokračují na základě vývojových norem a věkových zvláštností. Vyrábání centrální nervové soustavy ovlivňuje celkovou úroveň a vyzrálost jemné motoriky. Kolem 4. roku dochází k větší motorické individualizaci, začíná se ve zvýšené míře uplatňovat právě jemné svalstvo. Ještě sice není jemná motorika zcela obratná, ta se upřesňuje kolem 6. roku, ale dítě je zručnější, zlepšuje se ladnost a hbitost.

Porucha motoriky mluvidel, koordinace pohybů mluvidel se může projevit artikulační neobratností a specifickou asimilací. Např. dítě dokáže vyslovit jednoduchá slova správně, ale složitější slova, kde se objevují různé hláskové skupiny nedovede vyslovovat.

2.4.2 HRUBÁ MOTORIKA

Celé předškolní období je charakteristické změnami v různých oblastech biologického a psychosociálního vývoje. Zdokonaluje se a zlepšuje **pohybová koordinace**, pohyby jsou již přesnější, účelnější a plynulejší. Motorický pohyb souvisí s celkovou aktivitou dítěte, s možností pohybu a podmínkami, které dítěti vytváříme.

Hrubá motorika, jak uvádí Čermák a Chválová (2000,s.245), zahrnuje pohyby končetin (rukou, nohou) a celého těla. Patří sem např. chůze, lezení, skákání, šplhání, sed, leh, házení, chytání, zaujímání různých poloh, běh, točení, houpání, koulení, nošení atd. V předškolním věku zdokonalujeme získané pohybové zručnosti, obohacujeme je o nové, složitější prvky, přidáváme další.

Specifická motorická schopnost, jako je vzpřímená chůze, schopnost držet předměty mezi palcem a ukazováčkem a schopnost řečové komunikace jsou nejtypičtější lidské znaky.

V současné době vysoce přetechizované, kdy pomalu mizí typické dětské hry s míčem, švihadlem, hry na honěnou, vyskytuje se u předškolních dětí vadné držení těla již u každého druhého dítěte, jak uvádí Čermák a Chválová (2000,s.254). V důsledku rychlého růstu předškolních dětí nestačí svaly dostatečně zesílit a vytvořit svalový korzet pro proporce těla. Děti s vadným držením těla většinou neumí správně dýchat nosem a hospodařit s výdechovým proudem, a to má přímou souvislost se správným vývojem řeči těchto dětí.

2.4.3 MOTORICKÝ VÝVOJ DÍTĚTE

Vzhledem k orientaci na děti ve věku od 3 do 6 let je přehled vývoje dítěte zaměřen na toto období.

Čtyřleté dítě:

Allen a Marotz (2002,s.109) uvádějí, že většina dětí čtyřletých má překypující energii, zkouší hranice, kam až můžou jít, mají silnou potřebu nezávislosti.

Vývojové a růstové profily:

- ❖ průměrná váha činí 14,5 až 18,2 kg
- ❖ průměrná výška je 101,5 až 114 cm
- ❖ průměrná tepová frekvence je 90 až 110 tepů za minutu
- ❖ dechová frekvence se pohybuje od dvaceti do třiceti nádechů a výdechů za minutu (záleží na míře emočního stavu)

- ❖ tělesná teplota se pohybuje mezi 36,6 až 37,4°C
- ❖ denní spotřeba kalorií je přibližně 1 700
- ❖ zraková ostrost je 20/30

Motorický vývoj:

- ❖ umí chodit po jedné přímce
- ❖ poskakuje na jedné noze
- ❖ bezpečně se pohybuje ve vlastnoručně řízeném vozíku
- ❖ leze po žebřících, šplhá po stromech a prolézačkách
- ❖ přeskočí překážku vysokou 12 až 15cm, dopadá na obě nohy
- ❖ běhá lehce, zastavuje, rozbíhá se a pohybuje se kolem překážek
- ❖ umí postavit věž z 10 a více kostek
- ❖ z plastelíny dokáže vytvarovat různé objekty
- ❖ umí předkreslit některé tvary a písmena
- ❖ tužku drží ve třech prstech
- ❖ maluje a kreslí s určitým záměrem, pokud se mu kresby nevydaří, často označí svůj výtvar za něco jiného
- ❖ dokáže navlékat korálky na nit
- ❖ poskládá kostky od nejmenší po největší
- ❖ postaví pyramidu ze šesti kostek

Pětileté dítě:

Děti ve věku pěti let se již dokáží po stránce tělesné lépe ovládat, procházejí obdobím relativního klidu. Neustále si cvičí dovednosti ve všech oblastech vývoje a zdokonalují se. Chuť všechno vyzkoušet a prozkoumat často přehluší schopnost předvídat nebezpečí.

Vývojové a růstové profily.

- ❖ průměrná váha je 17,3 až 20,5 kg
- ❖ průměrná výška činí 107 až 117 cm
- ❖ tepová frekvence je přibližně 90 až 110 tepů za minutu
- ❖ dechová frekvence se pohybuje mezi dvaceti a třiceti nádechy a výdechy
- ❖ tělesná teplota se ustálila mezi 36,6 a 37,4 °c

- ❖ začínají vypadávat mléčné zuby
- ❖ tělo má proporce dospělého člověka
- ❖ denní spotřeba kalorií je 1 800
- ❖ zraková ostrost je 20/20
- ❖ binokulární vidění je dobře rozvinuté

Motorický vývoj.

- ❖ chodí pozpátku, našlapuje napřed na patu a pak na špičku
- ❖ chodí bez pomoci po schodech a střídá přitom nohy
- ❖ při dobrém vedení se může naučit kotrmelce
- ❖ dovede se dotknout špiček nohou, aniž pokrčí kolena
- ❖ přejde přes kladinu
- ❖ naučí se při skákání přes švihadlo střídát nohy
- ❖ chytí míč ze vzdálenosti jednoho metru
- ❖ na osobně řízených vícekolových vozítkách jezdí bezpečně
- ❖ některé děti se naučí jezdit na kole
- ❖ udělá deset skoků dopředu, aniž by spadlo
- ❖ udrží rovnováhu na jedné noze po dobu 10 sekund
- ❖ z malých kostek nakreslí různé útvary a napíše různá písmena, čtverec, trojúhelník
- ❖ dobře zachází s tužkou i fixem, některé děti dokáží vymalovat omalovánky
- ❖ stříhá s nůžkami po naznačené lince (práce je nepřesná)
- ❖ bývá již zřejmé, která ruka je dominantní

Šestileté dítě:

Allen a Marotz (2002,s.129) uvádějí, že děti v tomto věku sílí a mají stále lepší koordinaci. Vzhledem k tomu, že se šestileté děti občas těžce vypořádávají s nezvyklými a neočekávanými okolnostmi, objevují se známky napětí, okusování nehtů nebo noční pomočování. Většina šestiletých dětí (v této době již i prvňáčků) má smysl pro humor, chtějí poznávat nové, učit se, o vše mají živý zájem.

Vývojové a růstové profily.

- ❖ roste již pomaleji , ale vyrovnaně

- ❖ průměrná výška u děvčat je 105 až 115cm, u chlapců 110 až 117,5cm
- ❖ děvčata váží přibližně 19 až 22,5kg a chlapci 17,5 až 21,5kg
- ❖ srdeční puls je kolem 80 tepů za minutu a rytmus dechu je 18 až 28 dechů za minutu a je podobný jako u dospělého, ale je odvislý od aktivity
- ❖ dlouhé kosti jsou v tomto období ve fázi rychlého růstu
- ❖ vypadávají mléčné zuby a rostou druhé (děvčata ztrácejí zuby dříve než chlapci)
- ❖ ostrost vidění by měla být 20/20, ale pokud je naměřeno 20/40, je dobré dítě podrobit odbornému vyšetření
- ❖ dalekozrakost není neobvyklá, je způsobena nezralostí tvaru oční bulvy
- ❖ rysy v obličeji nabývají charakteru dospělého člověka

Motorický vývoj.

- ❖ zvětšuje se síla svalů
- ❖ jemná a hrubá motorika je přesnější, ale jistá neohrabanost ještě přetrvává
- ❖ děti velmi rády běhají, skáčí, lezou, šplhají a hází
- ❖ zlepšuje se koordinace oka a ruky
- ❖ děti baví rukodělné práce, malují, modelují, kreslí
- ❖ s různou pečlivostí píší číslovky, písmena, ale ještě si je pletou
- ❖ obkreslují různé obrysy
- ❖ skládá papír a vystřihuje z něj jednoduché tvary
- ❖ umí si zavázat tkaničky

2.4.4 DÝCHÁNÍ

Velmi často se u dětí s nesprávnou výslovností setkáváme s neohospodárným dýcháním, které jde ruku v ruce s nesprávným držením těla, proto se do logopedické nápravy zahrnuje také nácvik správného dýchání.

Jak uvádí Sovák (1984,s.86),zvuky lidské řeči se tvoří mluvními orgány, ke kterým patří:

- ❖ ústrojí respirační
- ❖ ústrojí fonanční
- ❖ ústrojí modifikační

Užití respiračních orgánů je pro mluvení sekundární, *primární* funkcí těchto orgánů je **dýchání**. Správnému dýchání se děti musí často učit.

Na mluvení se podílí především výdechový proud vzduchu. Klidové dýchání probíhá neslyšně, výdech je o něco delší než vdech. Při zvýšených nárocích na dýchání se zapojí pomocné svalstvo, jež se upíná na hrudní koš shora i zdola. Při mluvení a při zpěvu se vdech zrychluje a výdech zpomaluje.

2.4.4.1 Podmínky pro správné dýchání

Dle Čermáka a Chválové (2000, s. 98) je dýchání a správné držení těla zabezpečeno dobrou činností svalů a svalových skupin.

První podmínkou správného dýchání je dodržování všech pravidel správného držení těla. Při správném držení těla bude mít hrudník svůj správný tvar a umožní práci dýchacím svalům a také rozpětí plic.

Druhou podmínkou správného dýchání je pružné, dobře pracující svalstvo, které se účastní přímo na pohybech hrudníku. Jsou to krátké svaly mezižební, uložené mezi žebry uvnitř a vně hrudníku.

Správné držení těla v tomto případě není pouze estetická záležitost, ale jde především o fyziologickou nutnost. Víme, že mezi svaly nepanuje vždy nejlepší shoda. Nezřídka se stává, že jeden nabude převahu nad druhým, svalová rovnováha se naruší a tím vznikne **svalová dysbalance**.

Rozpoznat počínající nedostatky v držení těla předškolních dětí není jednoduché vzhledem k labilitě dětského postoje a reakci na vnější vlivy.

Nácvik správného dýchání, jak uvádí Klenková (2000, s. 52), je důležitý pro vědomou změnu špatného či oslabeného dýchání dítěte pro rozvoj výkonnosti a souhry jeho dýchacího svalstva, pro zlepšení základních pohybových vlastností a tělesné zdatnosti a pro úpravu vadného držení těla.

2.5 LATERALITA

Podle Dvořáka (1998,s.92) je lateralita *asymetrie organismu podle střední roviny*
lateralita tvarová : *týká se tvarové asymetrie*

lateralita funkční (senzorická): *týká se činnosti poloviny orgánu nepárového nebo přednostním užíváním jednoho z párových orgánů*

- lateralita funkční je stanovena tzv. kvocientem pravostrannosti, který v oblasti motorické a smyslové (končetina, oko, ucho) procentuálně vyjadřuje preferenci jednoho z párových orgánů
– fenotyp laterality, ze kterého usuzujeme na vrozený základ a je odrazem dominance mozkové hemisféry

Typy laterality dle Kříšťanové (1998,s.8)

- ❖ lateralita souhlasná – převaha jedné strany u všech párových orgánů
- ❖ lateralita nesouhlasná, zkřížená – např. vedoucí oko pravé, ale vedoucí ruka levá
- ❖ lateralita neurčitá, nevyhraněná

GENOTYP : vrozený základ laterality na podkladě strukturalizace mozkových hemisfér

FENOTYP : výsledný, konečný projev laterality

Procentuální vyjádření přednostního užívání **Pravé Horní Končetiny** – PHK podle Dvořáka (1998,s. 92).

- 100 - 90 % = pravorukost, pravostrannost (P)
- 89 - 75 % = méně vyhraněná pravorukost, pravostrannost (P-)
- 74 - 50 % = obourukost, nevyhraněnost, ambidextrie (A)
- 49 - 26 % = méně vyhraněná levorukost, levostrannost (L-)
- 25 - 0 % = levorukost, levostrannost

Vztah mezi preferencí horní končetiny a přednostního užívání oka dle Dvořáka (1998,s. 92)určuje typ laterality:

- **lateralita souhlasná** = **pravá** horní končetina a **pravé** oko, nebo **levá** horní končetina a **levé** oko

- **lateralita zkřížená** = **pravá** horní končetina a **levé** oko, **levá** horní končetina a **pravé** oko

- **lateralita neurčitá** = **ambidextrie** horní končetiny a **levé** oko, **ambidextrie** horní končetiny a **pravé** oko, **pravá** horní končetina a **ambidextrie** oka, **levá** horní končetina a **ambidextrie** oka

Odlišnosti ve využití jednoho z párových orgánů zajímá medicínu, psychologii i pedagogiku. Chceme-li zjistit, zda je dítě levák či pravák, musíme nejprve zjistit, jak jsou jednotlivé pochody řízeny v mozku. Přestože je diagnostika důležitá, nikdy nelze stoprocentně prohlásit, že jsou její výsledky platné a spolehlivé.

O leváctví máme dnes daleko více dobrých zpráv než špatných. Dávne předsudky pod náporom vědy pomalu ztrácejí svou moc. Dnes mnoho levorukých dětí neprožívá své leváctví jako problém. Statisticky se jeví o něco více leváků mezi muži než mezi ženami, některé studie ukazují, že je více leváků mezi dvojčaty a dětmi s nízkou porodní váhou, ale příčiny nám nejsou známe.

Jak uvádí Healey (2002,s.18), naše civilizace je **pravoruká**, ale lze říci, že přecvičování u nás naštěstí vymizelo, jak v rodinách, tak ve školách.

Lateralita se vyvíjí postupně, nevyhraněnost přináší obvykle potíže při počátku výuky psaní, proto je důležité zjistit lateralitu u dítěte. Jak již bylo uvedeno, přecvičování levorukosti nepřípadá v úvahu, protože poškozuje vývoj dosud nezralé nervové soustavy.

Vágnerová, Svoboda, Krejčíková (2001,s.157) uvádí, že praváctví a leváctví není oddělenou vlastností, k lateralizaci dochází postupně a základem rozvoje funkce dominantního orgánu je funkční a strukturální diferenciací jednotlivých oblastí obou mozkových hemisfér. Početní převahu praváků lze sledovat dlouhodobě. Dosažení určitého stupně lateralizace je důležitým okamžikem, který se projevuje rozvojem motoriky končetin, ale má velký význam i pro rozvoj řečových dovedností.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část práce pojednává o zkoumaném vzorku dětí předškolního věku, data jsou kvantitativně i kvalitativně zpracována. Uvědomuji si, že zkoumaný vzorek není dostatečně velký, proto nelze výsledky generalizovat.

3.1 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI

Cílem praktické části bylo nastínit souvztažnost mezi rozvojem komunikačních schopností dítěte, hrubou a jemnou motorikou, podporovanou genetickou lateralitou a dýcháním.

Motivem k vypracování tématu byla skutečnost, že i když se komunikační schopnost rozvíjí celý život, je v předškolním věku největší, ale také nejzranitelnější.

Praktická část práce upozorňuje na to, že se dá vadám řeči předcházet, nebo zkracovat nezbytnou dobu jejich nápravy při pochopení vzájemného vztahu zkoumaných oblastí.

3.2 POPIS VÝBĚROVÉHO VZORKU A PRŮBĚHU PRŮZKUMU

Práce vychází z vlastní několikaleté systematické práce s dětmi předškolního věku (5 – 7 let) v mateřské škole, ve které pracuji.

Byly sledovány děti s vadnou výslovností i děti se správnou výslovností s ohledem na úroveň jejich hrubé a jemné motoriky, laterality a dýchání a tyto skupiny byly vzájemně porovnávány.

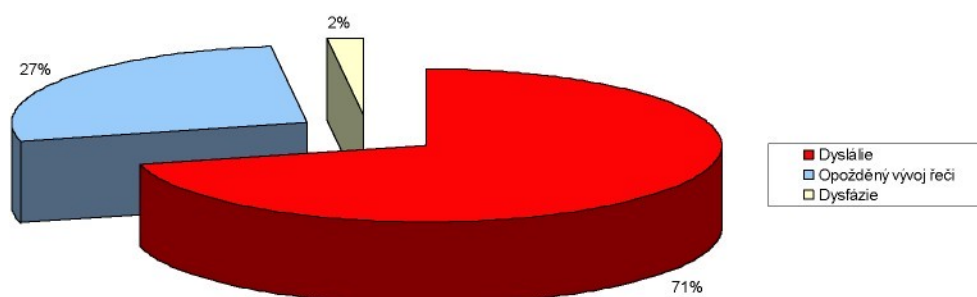
Do průzkumu bylo zahrnuto celkem **160 dětí**, z toho **88 dětí** s vadnou výslovností.

Děti byly v mateřské škole různě dlouhou dobu v období od roku 1999 do roku 2004. Byly sledovány v důvěrně známém prostředí, část dětí byla zároveň v péči Speciálně pedagogického centra v Litoměřicích a v mé logopedické péči. Velkým přínosem byla spolupráce s rodiči dětí a s jejich učitelkami.

V mateřské škole ukončilo nápravu řeči během sledovaného období celkem **78 dětí**. V základní škole pokračovalo v logopedické péči **10 dětí**, odklad školní docházky z důvodu vadné výslovnosti měly **2 děti**.

GRAF č. 1

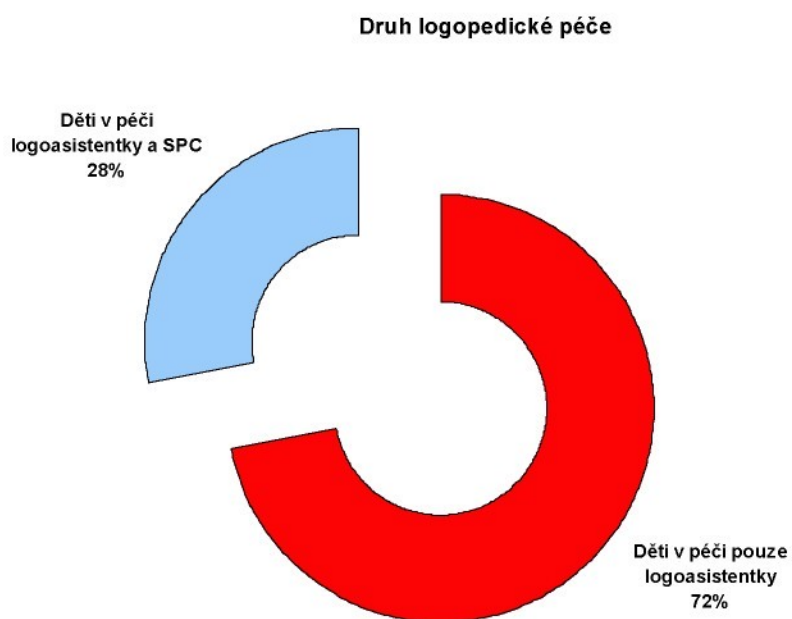
Druhy řečových vad u sledovaného vzorku dětí

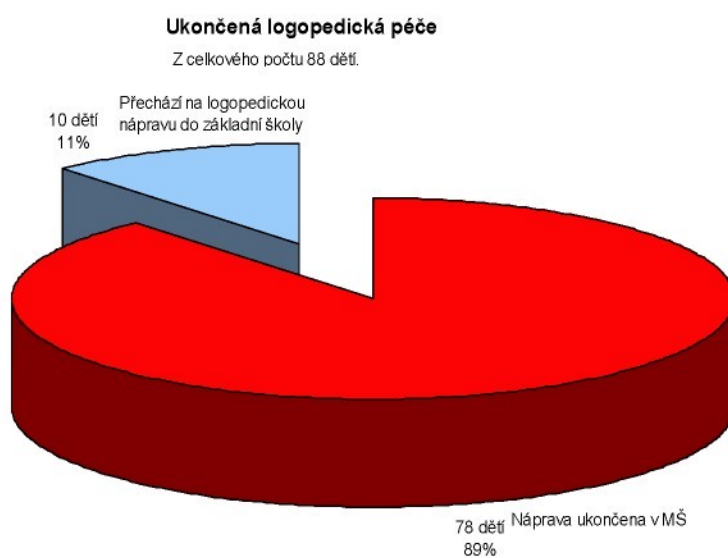
GRAF č. 2

GRAF č. 3

GRAF č. 4

3.3 POUŽITÉ METODY

Metoda obecně dle Moussové (2002, st. 36) představuje určitý soubor podnětů, kterými diagnostikujeme vyšetřovaného.

Švingalová (1998, st. 46) uvádí dvojí dělení metod.

1. varianta dělení:

- **KLINICKÉ METODY**, které vycházejí z používání teorie na konkrétním případě, jedná se o metody **nestandardizované**, psychometricky nepodložené, údaje jsou zpracovány převážně kvalitativně

Patří sem: anamnéza

pozorování

rozhovor

analýza produktů lidské činnosti

- **TESTOVÉ A DOTAZNÍKOVÉ METODY**, které představují standardní způsob vyšetření, jsou psychometricky podložené a umožňují kvantifikaci získaných dat

Patří sem: testy výkonové

testy a dotazníky osobnosti

2. varianta dělení :

- **ZÁKLADNÍ METODY**

Patří sem: experiment

pozorování

rozhovor

dotazníky

testy

- **POMOCNÉ METODY**

Patří sem: anamnéza

analýza produktů lidské činnosti

případová studie (kasuistika)

Pro získání pokladů pro práci bylo použito těchto metod:

Pozorování

- použitá metoda je nejčastější a základní metodou, díky níž se dozvídáme o přirozeném průběhu psychického jevu, aniž bychom zasahovali do jeho vzniku, průběhu a výsledku, jak uvádí Švingalová (1999, st. 49)

Pozorování bylo: dlouhodobé i krátkodobé, systematické, přímé, individuální, celostní.

Anamnéza

- tato metoda je pro pedagoga základním východiskem při poznávání a výchově dětí, díky ní zkoumáme vlivy působící na dítě od narození až po současnost

Dělí se:

- osobní anamnéza
- rodinná anamnéza

Analýza produktů lidské činnosti

- metoda vychází především z toho, že každý produkt člověka je poznamenán osobnostními zvláštnostmi svého tvůrce a jejich prostřednictvím můžeme zkoumat jeho psychiku, jak uvádí Švingalová (1999, s. 65)

Patří sem:

- sešity
- deníky
- výtvarné projevy
- hra
- chyby ve výkonech
- pedagogická dokumentace

3.4 STANOVENÍ PŘEDPOKLADŮ

- 1. lze předpokládat, že hrubá motorika rozvoj řeči přímo neovlivňuje**
- 2. lze předpokládat, že při podporované genetické lateralitě nevzniká problém při rozvoji správné výslovnosti**
- 3. lze předpokládat, že nesprávné a nevhodné dýchání má vliv na správnou výslovnost**
- 4. lze předpokládat, že děti s narušenou jemnou motorikou budou mít obtíže s výslovností**
- 5. lze předpokládat souvztažnost mezi motorikou mluvidel a specifickými asimilacemi**

3.5 ZÍSKANÁ DATA A JEJICH INTERPRETACE

V této části práce jsou sledovány předpoklady a interpretovány pomocí získaných dat.

3.5.1 Předpoklad č. 1, že hrubá motorika rozvoj řeči přímo neovlivňuje

Vztah mezi úrovní motoriky a vývojem řeči je poměrně znám, ale do jaké míry je řeč ovlivněna úrovní hrubé motoriky bylo zjišťováno podle Strassmeiera (2000,s.126), nebo Klenkové (2000,s.48).

Při zjišťování úrovně hrubé motoriky u dětí bylo sledováno např.:

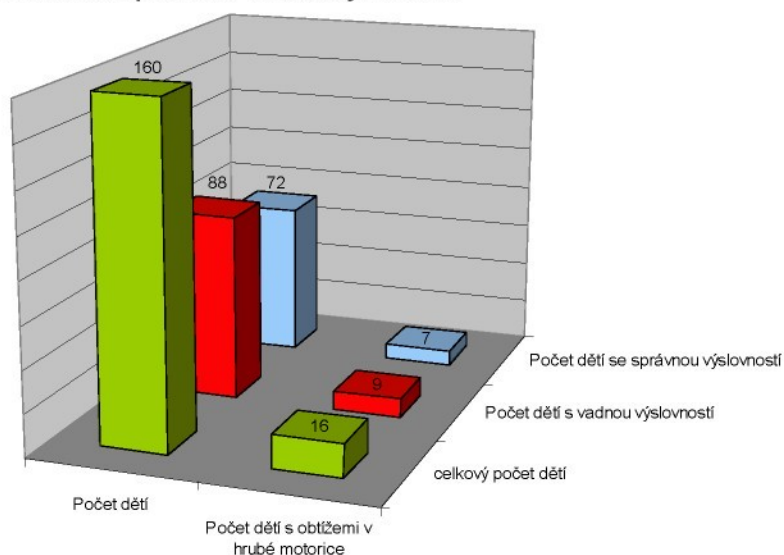
- stoj na jedné noze
- poskoky dopředu a dozadu
- hod na cíl
- poskoky po jedné noze
- kroužení současně oběma pažemi
- chytání míče
- stavění kostek
- překládání sirek do krabičky

Orientační zkouška hrubé motoriky: Příloha č. 5

Pro porovnání, do jaké míry mají děti s vadami řeči problémy v hrubé motorice, byly zjišťovány schopnosti také u dětí, které nemají vadu řeči a které patřily do mé péče během sledovaného období.

GRAF č.5

Srovnání počtu dětí s obtížemi v hrubé motorice se správnou i vadnou výslovností

Zjištěním, že potíže v hrubé motorice má 5% dětí se správnou výslovností a 7% dětí s vadnou výslovností a tyto potíže se neprojeví na řeči dětí ***lze potvrdit předpoklad č.1, že hrubá motorika rozvoj řeči přímo neovlivňuje.***

3.5.2 Předpoklad č. 2, že při podporované lateralitě nevzniká problém při rozvoji správné výslovnosti

Orientační vyšetření laterality bylo provedeno u dětí s vadnou výslovností i se správnou výslovností. Bylo využíváno vyšetření laterality podle Klenkové (2000,st.50), Kubálkové (1996,st. 149), Tomické (2004,st.29).

Děti byly sledovány při plánovaných činnostech, např..

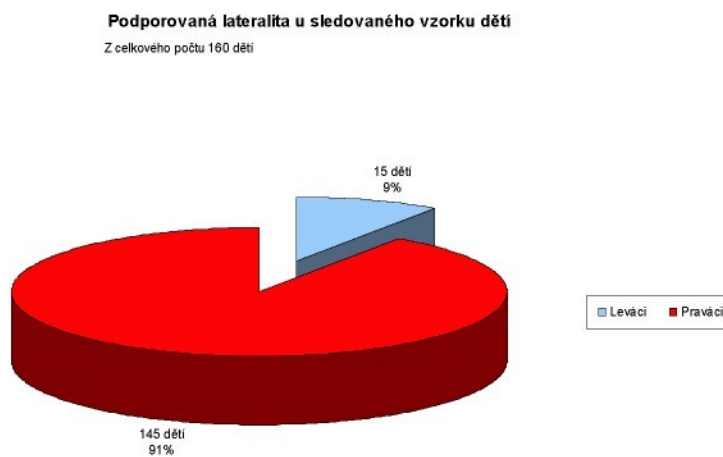
- zkoušky stavění kostek
- zkoušky zasouvání kolíčků
- zkoušky stříháním

- zkouška kreslením
- zacházení s krasohledem
- posouvání kostky nohou
- poslouchání tikajícího budíčku

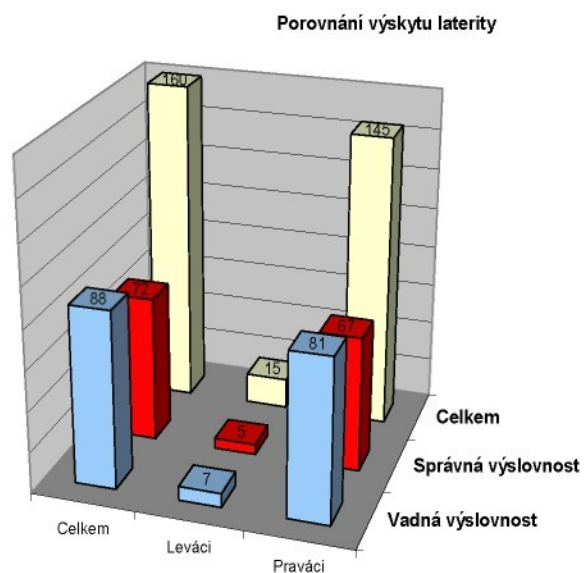
Orientační zkouška laterality: Příloha č. 6

Kresba obrázku: Příloha č. 7

GRAF č. 6

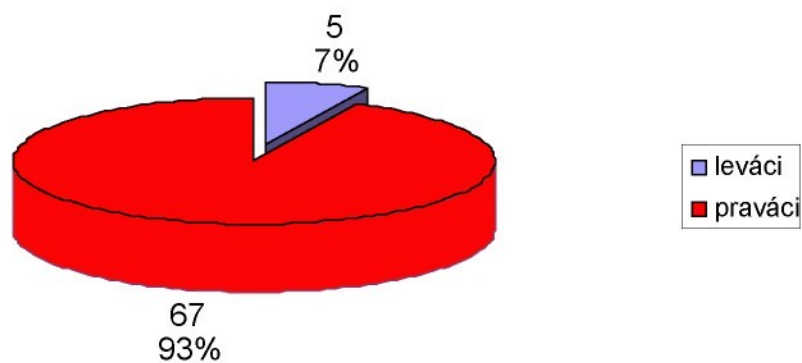

GRAF č. 7

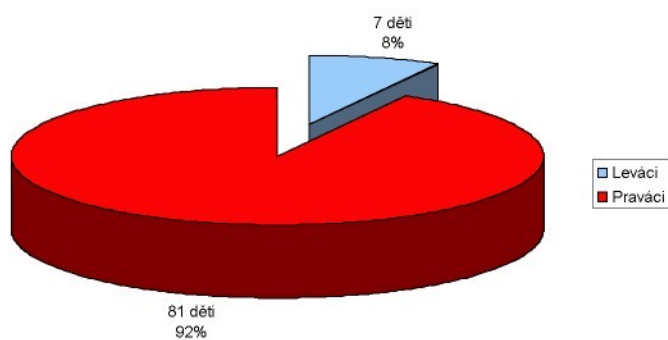
GRAF č. 8

Výskyt leváků u dětí se správnou výslovností

GRAF č. 9

Výskyt leváků u dětí s vadnou výslovností

Bylo zjištěno, že se nevyskytuje žádné dítě ze zkoumaného vzorku, které by mělo výchovou potlačovanou genetickou laterální, dále bylo zjištěno, že geneticky podporovaná

lateralita nemá vliv na rozvoj správné artikulace dítěte, a *proto lze potvrdit předpoklad č. 2, že při podporované lateralitě nevzniká problém při rozvoji artikulace.*

3.5.3 Předpoklad č. 3, že nesprávné a nevhodné dýchání má vliv na správnou výslovnost

Cílem bylo zjistit, zda se objevuje nevhodné a nesprávné dýchání více u dětí s vadnou výslovností, než u dětí s výslovností správnou a zda má vliv na řeč dětí.

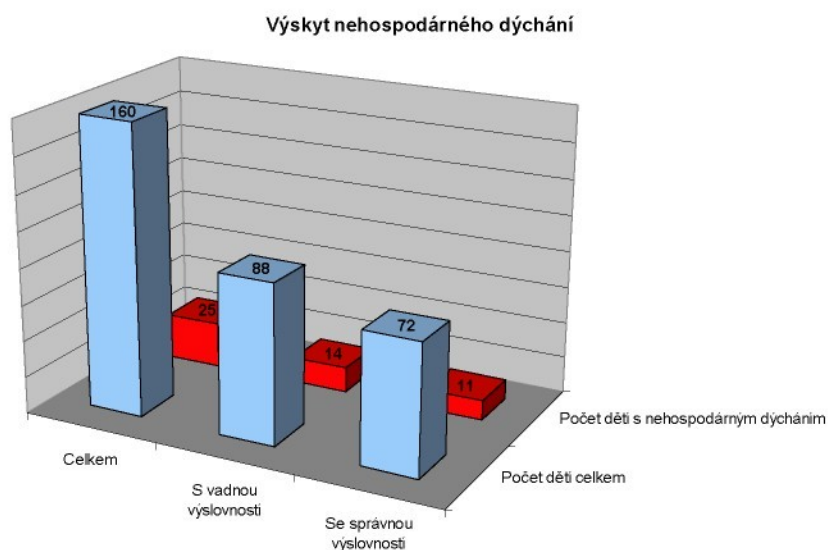
Úroveň dýchání byla zjišťována při řečovém projevu dětí, při rozhovorech, vyprávění, při fyzicky namáhavějších činnostech. Dle Tomické (2004, st. 14) bylo zjišťováno např.:

1. zda jde o dýchání brániční, nebo povrchové
2. jak pracuje dítě s výdechovým proudem
3. zda dítě nemluví při vdechu

Orientační zkouška dýchání: Příloha č. 8

Návrh na cvičení správného držení těla vzhledem k rozvoji správného dýchání: Příloha č. 9

GRAF č. 10

Nesprávné a ne hospodárné dýchání se objevilo u 12% dětí s vadnou výslovností a u 8% dětí se správnou výslovností a výslovnost neovlivňovalo. ***Nelze potvrdit předpoklad č. 3, že nesprávné a ne hospodárné dýchání má vliv na správnou výslovnost.***

3.5.4 Předpoklad č. 4, že děti s narušenou jemnou motorikou budou mít obtíže s výslovností

Další zkoumanou oblastí byl vztah jemné motoriky a vadné výslovnosti. Byly porovnávány děti s vadnou výslovností a děti s výslovností správnou. K vyšetření byla použita škála jemné motoriky dle Strassmeiera (2000,s.85) a Klenková (2000,s.48).

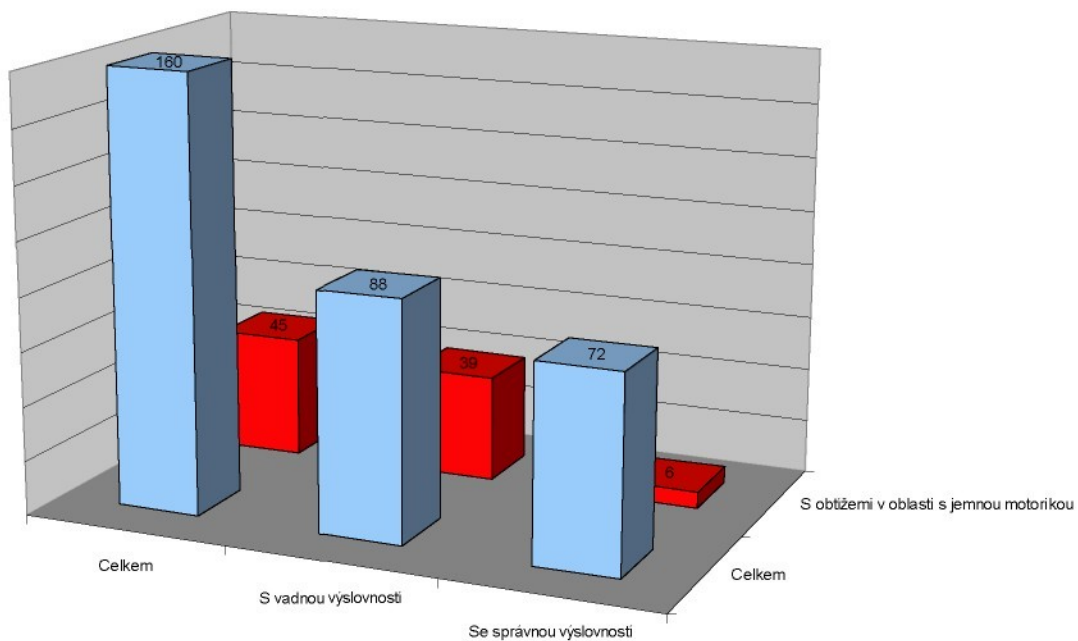
Při zjišťování úrovně jemné motoriky u dětí bylo sledováno např..

- držení tužky, štětce
- vymalování obrazce
- kresba podle předlohy
- kresba postavy
- trhání papíru
- skládání papíru podle pokynů
- navlékání korálek na nit
- navíjení nitě na cívku, atd.

Orientační zkouška jemné motoriky: Příloha č. 10

GRAF č.11

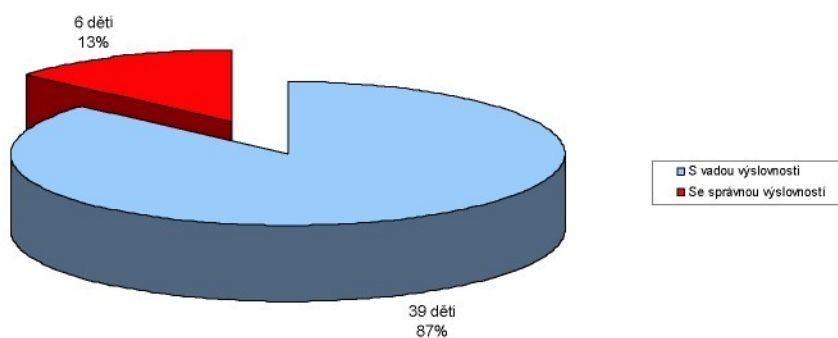
Výskyt obtíží s jemnou motorikou

GRAF č.12

Porovnání dětí s obtížemi v jemné motorice celkem

Z počtu 45 dětí

Bylo zjištěno, že se poruchy jemné motoriky objevily u 87% dětí s vadnou výslovností a u 13% dětí s výslovností správnou, proto ***lze potvrdit předpoklad č.4, že děti s narušenou jemnou motorikou budou mít obtíže se správnou výslovností.***

3.5.5 Předpoklad č. 5, že je souvztažnost mezi motorikou mluvidel a specifickými asimilacemi

Předpoklad č.5 byl zjišťován pouze u zkoumaného vzorku dětí s vadnou výslovností.

Ke zjišťování motoriky mluvidel byly využity cviky Kutálkové (1996,s.195), Klenkové (2000,s. 49), Tomické (2004,s. 15).

Dětem byl pohyb vždy ukázán, nejenom popsán. Samozřejmostí je vhodná motivace a navození pohody při práci s dětmi.

Při zkoušce motoriky mluvidel jsme sledovali:

- pohyblivost rtů
- pohyblivost dolní čelisti
- pohyblivost jazyka

Orientační zkouška motoriky mluvidel: Příloha č. 11

Při zkoušce artikulační obratnosti dítě opakuje hlásková spojení např.:

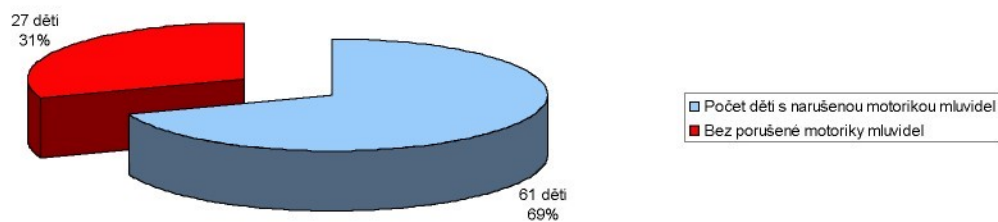
- ve slabikách
- v jednoslabičných slovech
- ve vícetabičných slovech
- ve slovech artikulačně obtížných

Orientační zkouška artikulační obratnosti: Příloha č. 12

GRAF č.13

Výskyt nesprávné motoriky mluvidel u dětí s vadnou výslovností

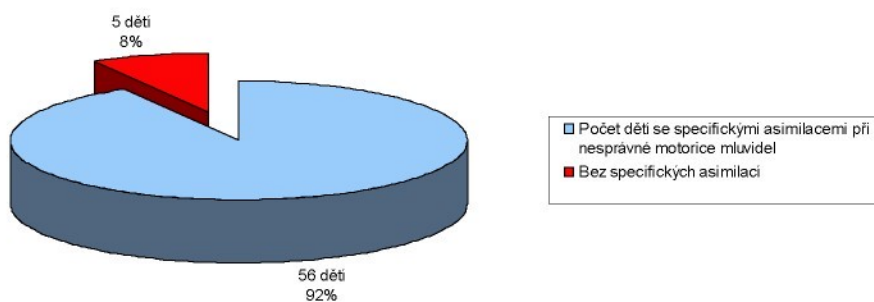
Z počtu 88 dětí

GRAF č. 14

Výskyt specifických asimilací u dětí s nesprávnou motorikou mluvidel

Z počtu 61 dětí s narušenou motorikou mluvidel

Bylo zjištěno, že 92% dětí s problematickou motorikou mluvidel má obtíže se specifickými asimilacemi, proto ***lze potvrdit předpoklad č.5, že se u dětí s oslabenou motorikou mluvidel často vyskytují specifické asimilace.***

SROVNÁVACÍ
TABULKA

	Počet dětí	Obtíže v hrubé motorice	Obtíže v jemné motorice	Leváci	Praváci	Nehospodámé dýchání
VADNÁ VÝSLOVNOST	88	8	39	7	81	14
SPRÁVNÁ VÝSLOVNOST	72	7	6	5	67	11
CELKEM	160	15	45	12	148	25

3.6 DISKUSE

Při vzniku práce jsem si stále více uvědomovala, že vývoj řeči není závislý pouze na jednom orgánu, ale v případě řeči jde o velmi důležitou souhru, která se tvoří v centrální nervové soustavě a tato slyšitelná souhra je výsledkem spolupůsobení dechu, činnosti hrtanu, jazyka, dutiny ústní, dolní čelisti, zubů a rtů a řečových center v centrální nervové soustavě. Proto mnoho odborníků poukazuje na nezbytnost rozvíjet dítě jako celkovou osobnost.

Ve své praxi se často setkávám s rodiči, kteří se soustředí na výslovnost dítěte, ale zanedbávají jeho slovní zásobu jak aktivní, tak pasivní. V jiném případě rodiče obdivují překotnou vyjadřovací pohotovost, ale výslovnost je na okraji jejich zájmu a vývoj se může dokonce zpomalovat. Je nutné s rodiči o problému hovořit, vysvětlovat, rodiče musí chápat postup práce s dítětem. Velice se mi osvědčila metoda, kdy rodičům dávám možnost poslechu nahrané práce s dítětem, při které mohou slyšet stav vyjadřování a výslovnosti na začátku péče, v jejím průběhu a na konci, kdy má dítě správnou výslovnost a nemá problémy s komunikací.

Každá pomoc musí začít u pečlivé diagnózy, která stanoví další plán práce s dítětem a také s jeho rodiči. Jako učitelka mateřské školy musím provádět tuto diagnostiku cíleně a plánovat další výchovně-vzdělávací činnost.

Souhlasím s názorem Kutálkové, která ve svých odborných pracích (viz. Seznam literatury) především upozorňuje na nutnost prevence řečových vad a doufám, že nové tisíciletí přinese pochopení, že výchova a prevence má přednost před nápravou a léčením.

Názor logopedické asistentky, Mgr. Oborníkové:

Při práci s dětmi je vždy třeba rozlišit, zda se jedná o vadnou či nesprávnou výslovnost. Ve své práci upřednostňuji logopedickou prevenci, při které rozvíjíme nejenom správnou výslovnost, ale i mluvní projev, osobnost dítěte ve všech jeho složkách osobnosti.

Naším cílem je připravit děti pro vstup do základních škol, podle možností se správnou výslovností a bez problémů, které by pobyt ve školách ztěžovaly.

Pokud se nepodaří v mateřské škole zajistit správnou výslovnost, mohou děti pokračovat v nápravě řeči v základních školách, a zde je na místě vyzdvihnout nutnost vzájemné spolupráce mezi školami.

Názor rodiče dítěte (5.let) s vadnou výslovností:

Než přišel náš syn do mateřské školy, jeho výslovnost jsme vnímali jako roztomilou a neznepokojovala nás. Teprve při konfrontaci s ostatními dětmi a po rozhovoru s učitelkou, která nám doporučila logopedickou péči jsme pochopili, že pomoc ze strany logopedické asistentky je důležitá. Mohu říci, že bylo často nutné postup nápravy konzultovat a nejdříve se ho naučit na sobě, ale to, že našemu synovi již děti i dospělí dobře rozumí, vyváží naši námahu. Mrzelo nás, že se syn do péče logopeda nedostal dříve, o to více péče mu nyní musíme věnovat.

3.7 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ PRAKTICKÉ ČÁSTI

Řeč má pro vývoj dítěte velký význam a její porucha může značně ovlivnit rysy celé osobnosti dítěte.

V praktické části práce jsem se snažila nastínit a zachytit důležitý vztah mezi komunikačními schopnostmi, hrubou a jemnou motorikou, dýcháním, artikulační neobratností a specifickými asimilacemi.

Během shromažďování a ověřování stanovených předpokladů jsem postupně docházela k těmto závěrům:

- ❖ V oblasti hrubé motoriky jsem pracovala se 160 dětmi a z toho 88 dětí mělo vadnou výslovnost. Na základě orientačních zkoušek bylo zjištěno, že z 88 dětí s vadnou výslovností mělo obtíže v hrubé motorice 9 dětí, tj. 7% a ze 72 dětí se správnou výslovností mělo obtíže v hrubé motorice 7 dětí, tj. 5%. Došla jsem k závěru, že hrubá motorika řeč dětí přímo neovlivňovala.

Předpoklad č. 1 lze potvrdit.

- ❖ Již od šedesátých let je dle odborníků nesprávné potlačovat genetickou lateralitu, protože při potlačování genetické laterality vznikají u dětí potíže ve všech oblastech jejich osobnosti.

Ze zkoumaného vzorku se za celé období nevyskytl ani jeden případ potlačené genetické laterality.

Při práci s danou skupinou dětí se nepotvrdilo, že lateralita souvisí s vadami řeči. Leváků u dětí s vadnou výslovností bylo 7, tj. 6% a u dětí se správnou výslovností bylo 5 dětí leváků, tj. 4%.

Předpoklad č. 2 lze potvrdit.

- ❖ Celkový vývoj organismu je průběžný a odráží se na úrovni vývoje jednotlivých částí organismu. Zlepšuje se dechová ekonomie dítěte, ale není u každého jedince stejná. Ze zkoumaného vzorku se vyskytovalo nevhodné dýchání u 20% dětí,

z toho 12% dětí bylo s vadnou výslovností a 8% dětí se správnou výslovností. Byla sledována především hloubka dýchání, délka výdechu, ovládání výdechového proudu. Úroveň hospodárného dýchání neovlivňovala výslovnost dětí, což neodpovídá počátečnímu předpokladu stanoveného v této práci.

Předpoklad č. 3 nelze potvrdit.

- ❖ Při zjišťování údajů o jemné motorice byla věnována pozornost především jemnému pohybu rukou a prstů, schopnosti cíleného pohybu, kresbě.

Z celkového počtu dětí bylo zjevné, že jemná motorika je u dětí s vadnou výslovností méně rozvinutá a ze 45 dětí s problémy s jemnou motorikou mělo 87% dětí nesprávnou výslovnost. Mezi správným vývojem řeči a obratným ovládním jemných a cílených pohybů rukou jsou výrazné vzájemné vztahy.

U dětí, kde byla jemná motorika v pořádku, byla i řeč v normě, pouze u 6 dětí se objevily potíže. Jakmile se vyskytovala vadná výslovnost, byla přítomná i problematická jemná motorika.

Předpoklad č. 4. lze potvrdit.

- ❖ Od celkové obratnosti dětí nelze oddělit motoriku mluvidel, ale pokud má dítě mluvit správně, je nezbytný soulad ústní dutiny, rtů, jazyka, patra a brady. Je to jeden z nejnáročnějších procesů jemné motoriky člověka.

Ze zkoumaného vzorku dětí s vadami řeči vyplývá, že děti, které nemají žádanou koordinaci motoriky artikulačních orgánů, mají ve většině případů přítomnou i artikulační neobratnost. Při orientačních zkouškách s dětmi se ukázalo, že 92% dětí s nesprávnou motorikou má obtíže se specifickými asimilacemi, především, jakmile se přešlo ze slabik na víceslabičná slova a věty.

Předpoklad č. 5 lze potvrdit.

4 ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce byla snaha o nastínění souvztažnosti vývoje dítěte v oblasti motoriky, dýchání, laterality a řeči. Během čtyřleté práce se potvrzovaly předpoklady o tom, že se tyto jednotlivé oblasti prolínají a ovlivňují vývoj komunikace předškolního dítěte.

Základním předpokladem zdravého rozvoje dítěte je osvojování mateřského jazyka, který probíhá od nejranějšího věku nejprve na úrovni rodiny, ale pak vstupuje do života dětí i předškolní zařízení. Děti jsou v novém prostředí vystavené nutnosti používat nová slovní spojení, zpřesnit své vyjadřování. Zde má velmi důležité místo učitelka, která s dětmi přichází denně do styku. Bohatá a správná řeč je často příčinou kladného hodnocení a přijímání dítěte, které je pro ostatní děti přitažlivé, většinou jsou tyto děti oblíbené ve skupinách, při různých hrách a dětských zábavách. Ze sledování zkoumaného vzorku dětí však vyplývá, že je poměrně vysoké procento dětí, které mají vadnou výslovnost, jež je zároveň doprovázena motorickou neobratností hrubé, jemné motoriky a motoriky mluvidel. Při práci s dětmi s poruchami řeči se potvrdilo, že při správné a cílené nápravě jemné motoriky, motoriky mluvidel a rozvoji hospodárního dýchání se zkracuje doba logopedické nápravy a dá se vhodnou prevencí poruchám předcházet.

Přínosem této práce pro mou další práci s dětmi, které mají obtíže s výslovností, je zjištění, že se dítě vyvíjí celistvě a pokud chceme zdárně působit více v některé oblasti, musíme zároveň dítě podporovat i v oblastech, které jsou s nimi v souvztažnosti tak, jako je řeč, motorika a artikulační schopnosti.

Došla jsem k závěru, že je nezbytná spolupráce pedagoga, který má dítě v péči a jeho rodičů, či zákonných zástupců.

Ze své zkušenosti mohu potvrdit, že jakmile vznikne vzájemná důvěra a otevřené partnerství při výchově a vzdělávání dítěte, jde o velmi zásadní krok kupředu a v případě logopedické péče je tato spolupráce důležitá, protože rodiče pracují s dětmi i v soukromí a především oni musí být o správnosti svého konání přesvědčeni a musí být o vhodných postupech od pedagoga poučeni. Jen tak lze dobu nápravy úspěšně zkrátit, nebo dalším problémům předejít.

Pracuji ve vedoucí funkci v mateřské škole již 15 let a po nabytých zkušenostech často upozorňuji na fakt, že učitelka mateřské školy je většinou první odborník, který upozorní rodiče na případné nesrovnalosti ve vývoji jejich dítěte. Nepodceňujme v tomto

okamžiku rodičovskou veřejnost a uvědomme si, že jde o velmi nesnadný úkol. Rodiče do této chvíle většinou neznají konfrontaci, a proto je velmi důležité, aby před sebou měli kompetentního člověka, který pouze „neodsuzuje“ jejich dosavadní výchovu. Učitelka by měla být odborníkem, který s nimi hledá společnou cestu, jak pomoci, jak řešit danou situaci, kam se dále obrátit pro odbornou pomoc a především musí umět danou situaci vhodně interpretovat a zhodnotit. Proto by se každá učitelka měla zamyslet nad tím, kolik času věnuje svému sebevzdělávání.

Nová podoba předškolního vzdělávání vyvolává potřebu formálně i obsahově změnit odbornou přípravu a další vzdělávání předškolních pedagogů, aby učitelky získaly hlubší dovednosti a specifické odborné znalosti ze širšího spektra oborů. Myslím si, že kombinované prezenční studium s vlastní praxí a samostatným studiem se v programu bakalářského studia jeví jako optimální a přiměřeně integruje vazbu mezi teoretickou a praktickou přípravou.

Vždy mějme na paměti, že nám rodiče svěřují svůj největší poklad – své dítě a važme si té chvíle, kdy procházíme jeho životem i když jen na krátkou, byť nesmírně důležitou chvíli.

5 NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ

V současné době je velké množství kvalitní odborné literatury, kterou, podle mých zkušeností, využívají učitelky mateřských škol, které se také věnují sebevzdělávání a mnoho jich studuje na vysokých školách. Ale i přesto si dovoluji navrhnout pro své kolegyně tato opatření:

Navrhovaná opatření pro mateřské školy:

Cílem jazykové výchovy u dětí předškolního věku je osvojení základu spisovného jazyka v hovorové podobě. Koncem předškolního věku má být dítě schopné souvisle, správně a srozumitelně se vyjadřovat a dorozumět se s dětmi i dospělými.

Učitelkám mateřských škol je v současné době dostupná velmi kvalitní literatura. V *Příloze č. 18* nabízím publikace, které rozvíjejí percepce dětí a celou jejich osobnost.

Pro úspěšnost jazykové výchovy je důležité :

- podporovat dětskou iniciativu ve vyjadřování
- nastolovat zajímavá témata a vést děti k vyjadřování, záměrně rozšiřovat slovní zásobu – popis obrázků, situací, nastolovat vyslovování volných asociací
- vést děti k debatám, diskusím, kdy učitelka podněcuje děti a naslouchá jim
- nedopovídat za děti větu, nedávat najevo netrpělivost
- zajímat se a naslouchat dětským sdělením, byť jsou jednoduchá, nechat děti vyprávět svůj příběh
- vést děti ke sdělování citů a prožitků individuálního charakteru, což povzbuzuje dětskou sebedůvěru a jeho emocionální stabilitu
- být dítěti vzorem ve své mluvě, přirozeně jej seznamovat s pravidly mateřského jazyka

Promyslet organizaci režimu dne:

- upravit režim dne tak, aby bylo dostatek času na nápravu řeči

- využívat dostatečnou dobu pro pobyt venku pro zdokonalování fyziologického vývoje dítěte

V logopedické péči:

- dodržovat jazykové chvílky, ve kterých hravou formou děti zvládají artikulační cvičení
- včas podchytit do logopedické péče děti s vadnou výslovností
- předcházet logopedickým vadám pomocí rozvíjení motoriky dítěte, slovní zásoby, smyslového vnímání, smyslu pro rytmus
- spolupracovat mezi sebou navzájem, spolupracovat s rodiči, s odborníky ze speciálně pedagogických center a pedagogicko psychologických poraden
- vypracovat individuální plány pro děti s vadami výslovnosti, vést důkladnou dokumentaci

Ve vztahu k rodičům:

- mateřská škola má být otevřena rodičům, jejich názorům, připomínkám a postřehům
- nabízet odbornou i individuální pomoc
- nabízet vhodnou odbornou literaturu
- respektovat právo na soukromí a utajení poskytnutých informací
- rodiče pravidelně a pravdivě informovat
- seznamovat rodiče s koncepcí výchovně-vzdělávací práce s dětmi
- nabízet dostatečné množství akcí pro rodiče ve spolupráci s dětmi
- respektovat kladné momenty a prvky z rodinné výchovy
- vytvářet vzájemnou úctu a důvěru

Je nesporné, že úspěšnost naší práce s dětmi do značné míry závisí na spolupráci mezi pedagogem a rodinou dítěte. Po celou dobu práce při nápravě řeči dětí byli nesmírně důležitými partnery rodiče těchto dětí. Protože si uvědomují, jak je důležitá jejich spolupráce, následující navrhovaná opatření jsou směřována právě k rodičům.

Navrhovaná opatření pro rodiče dětí obecně:

Vzhledem k mateřské škole:

- spolupracovat s mateřskou školou vždy a při odstraňování vad řeči zvláště
- věnovat dětem soustavnou péči podle pokynů logopedické asistentky nebo logopedického odborníka
- sledovat logopedickou osvětu v časopisech a odborné literatuře
- více s dětmi komunikovat, nenechat žádnou otázku nezodpovězenou
- nepřetěžovat dítě, nevyžadovat, co zatím není schopno dokázat
- nevystavovat dítě posměchu z okolí
- nebát se odkladu školní docházky, pokud je odborníky navržen
- být nekonečně trpělivi

Kde hledat pomoc:

- rodiče s dítětem se speciálními potřebami se mohou obrátit na některé ze *středisek rané péče*, kde jim tým odborníků pomůže vyrovnat se s nelehkou a obtížnou situací
 - informace: www.ranapece.cz
- rodiče dětí se zrakovým a kombinovaným postižením se mohou podle místa bydliště obrátit např.:
 - informace: budejovice@ranapece.cz
 - brno@ranapece.cz
 - liberec@ranapece.cz
 - olomouc@ranapece.cz
- rodiče dětí se sluchovým nebo kombinovaným postižením se mohou obrátit o pomoc na kontakt: rana.pece@tam-tam.cz

- rodiče dětí s mentálním a pohybovým postižením mohou hledat radu a pomoc:
 - informace: corp@volny.cz
- vhodnou organizaci působící v regionu rodiny nejlépe nalezneme na internetové adrese:
 - www.krizovatka.cz
 - www.handicaphelp.cz
 - www.mpsv.cz (internetové stránky Ministerstva práce a sociálních věcí ČR)
- pro problematiku týkající se této práce jsou vhodná *speciálně pedagogická centra*, která jsou rozdělena podle typu zdravotního postižení. Zajišťují komplexní diagnostiku, zpracovávají podklady pro zařazení dítěte a spolupracují se školami, vyhledávají vhodnou školu, poskytují rodičům informace ohledně dítěte, podporují aktivní přístup k dítěti, pomáhají při komunikaci s úřady.

Následující navrhovaná opatření vyžadují již zmiňovanou vzájemnou spolupráci mezi učitelkou dítěte, která ho má v péči a mezi rodiči, protože je vhodné, když si společně ujasní, jak jednotlivá cvičení využívat.

Navrhovaná opatření pro rodiče zaměřená na:

ROZVOJ HRUBÉ MOTORIKY:

- Dítě by mělo zvládat dovednosti v oblasti:
- udržení rovnováhy
 - běh
 - skákání na jedné noze
 - běh poskočný
 - skákání snožmo
 - chytání
 - házení

Návrh činností pro rozvoj hrubé motoriky: Příloha č.13

ROZVOJ HOSPODÁRNÉHO DÝCHÁNÍ:

- nácvik správného dýchání
- usměrňování výdechového proudu
- hry s hlasem

Návrh činností na zlepšení hospodárneho dýchání: Příloha č. 14

ROZVOJ JEMNÉ MOTORIKY:

Děti bychom měly podporovat v činnostech:

- koordinace jemných pohybů rukou
- grafomotorika

Návrh činností pro rozvoj jemné motoriky: Příloha č 15.

ROZVOJ MOTORIKY MLUVIDEL :

U dětí zlepšujeme motoriku orgánů:

- tváří
- rtů
- čelisti
- jazyka
- měkkého patra

Návrh činností pro rozvoj motoriky mluvidel: Příloha č 16.

ROZVOJ SPRÁVNÉ VÝSLOVNOSTI:

- zábavné chvílky pro rozvoj samohlásek
- zábavné chvílky pro rozvoj souhlásek
- rozvíjení souvislého vyjadřování

Návrh činností pro rozvoj správné výslovnosti: Příloha č 17.

Aby se dítě mohlo dobře rozvíjet ve všech našich sledovaných oblastech, je nezbytné uspokojovat jeho základní životně důležité potřeby, jak je připomíná Matějček (1995,s.37):

1. Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů.

Tato potřeba umožňuje dítě naladit se na žádoucí úroveň aktivity.

2. Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech.

Toto je základní potřeba umožňující učení.

3. Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů, vztahů k osobám prvotních vychovatelů.

Uspokojení této potřeby přináší dítěti pocit životní jistoty.

4. Potřeba identity, tj. potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty.

Z této potřeby vychází uspokojení zdravého sebevědomí.

5. Potřeba otevřené budoucnosti.

Tato potřeba dává dítěti (ale i nám dospělým) možnost životní perspektivity.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ALLEN,K.,MAROTZ,L. *Přehled vývoje dítěte*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 187 s.
ISBN 80-7178-614-4
- ANDERSONOVÁ,J., FISCHGRUNDOVÁ,S., LOBASCHEROVÁ,M. *Dobrý start do školy*.
2. vyd. Praha: Portál, 1994. 115 s. ISBN 80-85282-92-5
- DVOŘÁK, J. *Logopedický slovník*. 1. vyd. Žďár nad Sázavou: Logopedické centrum, 1998.
192 s.
- DVOŘÁK, J. *Slovní patlavost*. 1. vyd. Žďár nad Sázavou: Logopedické centrum, 1999.
124 s. ISBN 80-902536-0-1
- MÁDROVÁ, M. *Učíme se hrou*. 1.vyd. Praha: Práce, 1995. 176 s. ISBN 80-208-0373-4
- ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. 4.vyd. Praha: Portál, 1999. 196 s. ISBN 80-7178-317-X
- SOVÁK, M. *Logopedie předškolního věku*. 1. vyd. Praha: SPN, 1984. 224. s.
- KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie I*. 1.vyd. Brno: Paido, 2000. 64 s. ISBN 80-85931-88-5
- KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie II a III*. 1. vyd. Brno: Paido, 1998. 100 s.
ISBN 80-85931-62-1
- KLENKOVÁ, J. *Možnosti stimulace preverbálních a verbálních schopností vývoje postižených dětí*. 1. vyd. Brno: Paido, 2000. 124 s. ISBN 80-85931-91-5
- KOLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA,B. *Předškolní a primární pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 455 s. ISBN 80-7178-585-7
- KRAHULCOVÁ, B. *Dyslalie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003. 195. s.
ISBN 80-7041-413-8
- KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. 216 s.
ISBN 80-7178-115-0
- KUTÁLKOVÁ, D. *Slovo za slovem*. 1. vyd. Praha: KPK, 1992. 136 s. ISBN 80-85267-34-9
- LECHTA, V. a kol. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 360 s. ISBN 80-7178-801-5
- LECHTA, V. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 192 s.

ISBN 80-7178-572-5

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. 2. vyd. Praha: Portál, 1995. 108 s.

ISBN 80-7178-058-8

STRASSMEIER, W. *260 cvičení pro děti raného věku*. 2.vyd. Praha: Portál, 2000. 291 s.

ISBN 80-7178-103-7

ŠVINGALOVÁ, D. *Kapitoly z vývojové psychologie pro učitelství mateřských škol*. 1. vyd.

Liberec: TU v Liberci, 2003. 84 s. ISBN 80-7087-697-0

ŠVINGALOVÁ, D. *Základy psychologie II*. 2.vyd. Liberec: TU v Liberci, 1998. 167 s.

ISBN 80-7083-317-3

TOMICKÁ, V. *Orientační logopedické vyšetření*. 1. vyd. Liberec: TU v Liberci, 2004. 37 s.

ISBN 80-7083-808-6

TOMICKÁ, V. *Vybrané kapitoly z logopedie*. 1. vyd. Liberec: TU v Liberci, 2000. 43 s.

ISBN 80-7083-380-7

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 521 s.

ISBN 80-7178-308-0

7 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: *Orientační zkouška fonemického sluchu*

Příloha č. 2: *Orientační zkouška výslovnosti*

Příloha č. 3: *Orientační zkouška zrakové percepce*

Příloha č. 4: *Orientační zkouška sluchu*

Příloha č. 5: *Orientační zkouška hrubé motoriky*

Příloha č. 6: *Orientační zkouška laterality*

Příloha č. 7: *Kresba obrázku*

Příloha č. 8: *Orientační zkouška dýchání*

Příloha č. 9: *Návrh zdravotního cvičení*

Příloha č.10: *Orientační zkouška jemné motoriky*

Příloha č.11: *Orientační zkouška motoriky mluvidel*

Příloha č.12: *Orientační zkouška artikulační obratnosti*

Příloha č.13: *Návrh činností pro rozvoj hrubé motoriky*

Příloha č.14: *Návrh činností na zlepšení hospodárného dýchání*

Příloha č.15: *Návrh činností pro rozvoj jemné motoriky*

Příloha č.16: *Návrh činností na rozvoj motoriky mluvidel*

Příloha č.17: *Návrh činností pro rozvoj správné výslovnosti*

Příloha č.18: *Literatura pro učitelky*

CD ROM : *Obsahuje celé znění bakalářské práce*

PŘÍLOHA č. 1

ORIENTAČNÍ ZKOUŠKA FONEMATICKÉHO SLUCHU

Pracujeme v tomto případě s dětmi staršími 5 let.

❖ Práce s obrázky. Před dítě položíme dvojce obrázků s odlišným fenoménem:

koza – kosa

lampa - rampa

pes – pec

prám - trám

síla – žíla

puk - buk

pece – peče

vije - bije

líce – líže

válec - palec

vázy – váží

trčí - krčí

věšák – věžák

topil - dopil

liška – líčka

noc - moc

bača – basa

duby - zuby

čapka – žabka

tiká - tyká

miska – myška

dýky - díky

lata – vata

nemá - němá

❖ Hra na kouzelná slova, kdy dítě sluchově rozlišuje, zda jsou slova stejná, či nikoliv:

pes – pes

tík – tyk

pes – pec

dám – dam

zám – sám

ten – den

sel – les

let – led

koza – kosa

buben – pupen

sešit – šešit

šok – sok

Slova prokládáme stejně znějícími dvojicemi slov.

- ❖ Hra s kouzelnými slovy, která nedávají smysl:

dik – dyk

ský – cký

těl – tel

saš – šaš

fryk – flik

šтік – štik

dad – bad

ben – bem

hak – chak

dun – tun

Slova prokládáme stejnými dvojicemi : bum – bum, den – den.....

- ❖ Určujeme první hlásku ve slově, u dětí 5 letých začínáme slabikami.
- ❖ Šestileté děti určují poslední hlásku ve slově (slova s uzavřenou slabikou).
- ❖ Rozlišujeme sykavky a polosykavky:

kočka – č

mašinka – š

čmelák – ž

cvrček – c

had – s

moucha – z

Šestileté děti určují, kterou hlásku ve slově slyší – např. kočku, hada, atd.

- ❖ Ověřujeme úroveň sluchové analýzy a syntézy:

O – k – o (oko)

U – ch – o

N – o – s

P – u – s – a

Cíl orientační zkoušky: zjišťujeme u dítěte, jak je rozvinutá fonemická diferenciací hlásek, zda dítě jednotlivé hlásky rozlišuje a tak je schopné rozlišit správné a nesprávné znění hlásky.

PŘÍLOHA č. 10

ORIENTAČNÍ ZKOUŠKA JEMNÉ MOTORIKY

Děti sledujeme při činnostech.

- ❖ držení tužky a dalšího výtvarného náčiní
- ❖ kreslení podle předlohy (kosočtverec, kříž, kruhy, písmena)
- ❖ obtáhnout nakreslenou předlohu
- ❖ překládání papíru podle pokynů
- ❖ stavění věže z kostek
- ❖ stříhání nůžkami
- ❖ otevírání šroubovacích uzávěrů
- ❖ umísťování mincí do nakresleného kruhu (10kusů)
- ❖ navíjení nití na cívku
- ❖ kreslení domu, kreslení figury (lidské)
- ❖ zavazování tkaničky

Snažíme se, aby vše probíhalo poutavou, hravou a zábavnou formou.

Cíl orientační zkoušky: úroveň motorické zručnosti především rukou

PŘÍLOHA č. 11

ORIENTAČNÍ ZKOUŠKA MOTORIKY MLUVIDEL

Sledujeme dítě, které sedí před zrcadlem.

- ❖ pomalé pohyby jazyka dopředu, nahoru, dolů, doprava, doleva
- ❖ rychlé pohyby jazyka s otevřenými ústy zprava doleva, zepředu dozadu
- ❖ vypláznout jazyk směrem nahoru, dolů
- ❖ olíznout vnitřní strany tváří
- ❖ olizovat si zuby se zavřenými rty
- ❖ vtáhnout tváře dovnitř
- ❖ přetáhnout horní ret přes řezáky a spodní ret přes spodní řezáky, odtáhnou zuby 2cm („stařeček“)
- ❖ našpulení rtů do kroužku, aby byly vidět zuby
- ❖ našpulení rtů do kroužku, aby nebyly vidět zuby
- ❖ nafouknout obě tváře vzduchem

Cíl orientační zkoušky: zjistit u dítěte pohyblivost všech částí mluvidel, které se podílejí na artikulaci.

PŘÍLOHA č. 12

ORIENTAČNÍ ZKOUŠKA ARTIKULAČNÍ OBRATNOSTI

Tuto zkoušku provádíme u dětí starších 5 let a dítě vyslovuje:

- ❖ slabiky: ma ma ma, va va va...

ba-da ba-da, be-de be-de

kla-klu kla-klu, ple-plu

- ❖ jednoslabičná slova: frk, brk, trk, vlej, plej, mlok, drak, frač....

- ❖ slova dvojslabičná, trojslabičná, čtyřslabičná z otevřených slabik: máma, doba, koleno, poleno, limonáda, čokoláda....

- ❖ slova artikulačně obtížná: čtvrtek, cvrček, paroplavba, podplukovník....

- ❖ slova, kde se opakují párové hlásky ostré a tupé řady sykavek:

-sešit, šustí, Saša, osuška, švestka, sušenka (pokud se dítěti nedaří,

nepokračujeme)

-slovní spojení – směšné štěně, šustí listí, Saša má žízeň, sušené švestky

-u starších dětí zkusíme věty: Pan Šusta suší šusták. Suším v sušárně

švestky a sušenky.

Cíl orientační zkoušky: zjišťujeme u dětí artikulační obratnost, přesmyky slabik, vypouštění hlásek, směšování hlásek. Vybíráme pouze takové hlásky, které dítě zvládá.

PŘÍLOHA č. 13

NÁVRH ČINNOSTÍ PRO ROZVOJ HRUBÉ MOTORIKY

Cíl činností: získat pohybovou sebedůvěru, zdokonalit koordinaci pohybů a prohloubit samostatnost.

Udržování rovnováhy:

- krátký stoj na jedné, druhé noze
- stoj na jedné noze po dobu několika sekund
- držíme dítě za ruku a střídavě stojíme na jedné noze
- motivační hra: ŠIMON ŘÍKÁ: stůj na jedné noze, zvedni jednu ruku a další libovolné pohyby
- točení se jako KÁČA

Běh:

- běh venku v nerovném terénu
- běh s malými předměty na natažené ruce
- nápodoba běhu různých zvířat (koník, medvěd, kočka)
- překážkové dráhy (zde se skýtá nekonečné množství kombinací, ale upozorňuji na bezpečnost dětí)
- slalom, kdy dítě kličkuje mezi předměty

Další nabídka činností:

- cvičení koordinace pohybů - házení, chytání, odražení, odbíjení míče, kopat míče jednou i druhou nohou
- současně kroužit oběma rukama vpřed i vzad
- házení na cíl
- cvičení na velkých balónech

Využíváme vždy pochvalu a povzbuzení a neznáme ironii a posměch.

PŘÍLOHA Č. 14

NÁVRH ČINNOSTÍ NA ZLEPŠENÍ HOSPODÁRNÉHO DÝCHÁNÍ

Cíl cvičení: prohloubení správného fyziologického nádechu a výdechu při mluvení.

Doporučení:

- dítě nikdy do cvičení nenutíme, motivujeme je, např. vyprávěním o zvířátkách, využijeme pohádku i humor
- cvičíme v dobře vyvětrané místnosti, čisté a bezprašné
- vedeme děti ke správnému držení těla vleže, vsedě i ve stoje
- dechová cvičení provádíme v kombinaci s pohybem celého těla
- necvičíme s plným žaludkem
- vytváříme klidnou atmosféru a pohodu
- nekáráme dítě za špatné provedení, šetrně ho opravíme, pochválíme sebemenší zdar
- před dechovým cvičením si dítě řádně vyčistí nos (nádech se děje vždy nosem)
- cvičení má být radostí pro dítě i pro rodiče

Nácvik správného dýchání:

- **nádech:** nosem bez zvedání ramen

Motivace: voníme k jablíčku, parfému, atd.

- **výdech:** jde o prodloužení výdechové fáze a co nejpomalejší výdech

Motivace: vhodné jsou zvuky zvířat: sova houká - Hůůůů

kráva dělá - Bůůůů

ovečka bečí - Béééé a další

Zábavné jsou říkanky najeden výdech: Haló haló, co se stalo?

Malé tele hubou mele. ...a další

Usměrňování výdechového proudu:

- hra na kopanou - ve vyhrazeném prostoru foukáme do pingpongových míčků
- hra s bublifukem - zapojíme i estetickou stránku této hry
- foukání do otočné dřevěné destičky na spirále - výdechovým proudem se roztočí a proud vzduchu destičku dovede na správné místo
- foukání do odkvetlé pampelišky
- foukání do proužku papíru - udržet ho vlající
- další

Nácvik bráničního dýchání:

- cvičíme vleže, dítě si nádech do břicha kontroluje dlaněmi

Hry s hlasem:

- napodobujeme hlasy zvířat
- napodobujeme náladové hlasy zvířat (vzteklý kocour, malé koťátko, atd.) hry s maňásky, kdy dítě napodobuje hlasy různých postav

PŘÍLOHA Č. 15

NÁVRH ČINNOSTÍ PRO ROZVOJ JEMNÉ MOTORIKY

Cíl činností: rozvíjet jemné pohyby rukou a prstů a jejich koordinaci

Nabídka činností pro jemnou motoriku:

- práce s modelovací hmotou
- vhazovat předměty do otvorů nádoby
- obracet stránky, listovat v knize
- otevírat různé krabičky
- stavět z kostek
- rozbalovat zabalené předměty
- navlékání korálků
- chytání malého míčku
- skládání papíru podle slovního pokynu
- vytrhávání papíru podle předkreslených čar
- stříhání nůžkami
- používání kladívka k zatloukání
- otevírat a zavírat šroubovací uzávěry
- zavazování tkaniček
- zapínání a rozepínání knočíků
- pomáhání při domácích pracích - utírat nádobí, škrábat škrabkou brambory, loupát ovoce, ždímat hadříky, míchat a tvarovat těsto, a další
- cvrkání kuliček
- sestavování Puzzle, skládaček
- poznávat věci podle hmatu (bez zrakové kontroly)

Poznámka: vždy pamatujme na to, že činnost má být motivována, dítě povzbuzováno a chváleno, tato Činnost s dětmi je radost která upevňuje vztahy mezi dětmi a rodiči, či učitelem.

Cílená cvičení pro motoriku dlaní a prstů:

- otevírání a zavírání rukou v pomalém tempu
- ťukání střídavě prsty o dlaň druhé ruky
- napodobování drobení chleba, nebo solení soli, cukrování
- luskáme prsty
- tleskání s využitím rytmických říkanek
- kroužení zápěstí - mlýnek
- rozvíjení prstů a dlaní od sebe - „květina se rozvíjí“
- napodobujeme zobáček ptáčka
- prsty se postupně dotýkají s palcem — „prsty se zdraví“
- utvořit brýle z prstů
- široce roztáhnout prsty se spojenými dlaněmi - „stromy“
- ruce položit dlaněmi na zem a prsty široce roztahovat plynule a pomalu válet dlaněmi malé míčky po stole

Poznámka: Tyto pohyby vyžadují složitou koordinaci, proto děti nepřetěžujeme a respektujeme jejich individuální možnosti a schopnosti.

Grafomotorika

Cíl procvičování: tato cvičení jsou řízená pohybová cvičení vedoucí horní končetiny, při kterých je pohyb zaznamenáván graficky.

Návrhy cviků: začínáme na velké ploše, postupně plochu zmenšujeme, končíme na papíře. Dbáme na správné držení tužky, můžeme využít nástavec na tužku, nebo trojhranný program.

- motání klubíček

➤ kruhy jako točící se kola

➤ vlnovky jako vlnky na vodě

➤ tečky jako padající sníh na chaloupku

➤ spojení bodů čarami

➤ dolní oblouk zleva na pravou stranu: houpačka, miska, tašky na střeše, letící ptáček

➤ horní oblouk zleva na pravou stranu - duha, hromádky, hory, skákání zvířátek

➤ kruhy - sněhulák

➤ smyčky - „kouř“

➤ osmičky - „tet motýlka kolem květiny“

➤ šikmé čáry - „prší“

➤ ovály - „vajíčka“

➤ obtahování tečkované čáry

➤ spojování teček

Cvičení je vhodné motivovat jednoduchými dětskými říkankami.

PŘÍLOHA Č. 16

NÁVRH ČINNOSTÍ NA ROZVOJ MOTORIKY MLUVIDEL

Cíl procvičování: zlepšujeme koordinaci rtů, čelisti, jazyka a měkkého patra, při cvičení máme na mysli věk a schopnosti dítěte.

Procvičení rtů:

- střídavé nafukování tváří, rty jsou semknuté
- zaokrouhlení rtů
- polibek na hřbet ruky
- „smějeme se jako sluníčko“- rty jsou zaostřeny
- foukání na proužek papíru, svíčku
- pískání
- prskání

Procvičování čelisti:

- žvýkání
- plynule spouštět Čelist, jazyk je položen na dně dutiny ústní
- procvičování jazyka
- vyplazovat široký, placatý jazyk
- olíznout rty
- jazyk dávat střídavě do tváří „boulíčky“
- jazykem jezdíme po patře vzad a vpřed — „autíčko“
- vytvořit z jazyka „trubičku“
- jazyk jezdí po horních a dolních zubech — „kartáček na zuby“
- „počítání zubů“
- napodobování hlasů zvířat

- jazykem hbitě olizovat horní ret — „čertík“
- dosahovat jazykem na nos, na bradu

Procvičení měkkého patra:

- kloktání
- pití vody slámkou
- foukání brčkem do vody, bublifuku
- šeptáme

Poznámka: je vhodné, pokud s dětmi sedíme před zrcadlem, děti motivujeme např. hrou „Na opičky“, „Na zrcadlení“. Vždy navozujeme příjemnou náladu a pohodu, můžeme využít i humor, což děti ocení a uvolní se.

PŘÍLOHA Č. 17

NÁVRH ČINNOSTÍ PRO ROZVOJ SPRÁVNÉ VÝSLOVNOSTI

Cíl činností: těmito cvičeními se dá ovlivnit většina nedostatků ve výslovnosti dětí předškolního věku, ale nesmí se jednat o vadnou výslovnost, protože náprava vadné výslovnosti patří do péče odborníka.

Samohlásky: **A E I O U**

Gymnastika mluvidel: malá ústa, větší ústa, veliká ústa

Artikulační cvičení: vázané samohlásky AEIOU, AEU, postupně zesilujeme a zeslabujeme hlas

Souhláska **M**

Artikulační cvičení: maximálně otevíráme ústa - mamemimomu

Slova: máma, malá, málo, malina

Souhláska **P**

Artikulační cvičení: pomalu a zřetelně vyslovovat ppp, papapa, pap pap pap

Slova: papá, pípá, pěna, houpá, pole. Potok, poupě

Souhláska **B**

Artikulační cvičení: „Čertík“ – bl, bl, bl, bl, bla, bla

Slova: balón, banán, buch, bum, bije, Bela, buchta

Souhláska **F**

Artikulační cvičení: „větrná řeč“: fí, fá, fé, fó, fú

Slova: pi- f, pa-f, pu-f, fuj, fuk, fouká, foto, fíky, fíčí

Souhláska V

Artikulační cvičení: letadlo letí VVVVV

Slova: vana, volá, vodí, víno, poví, loví

Souhláska T

Artikulační cvičení: na jeden nádech řetěz slov teta, teta, teta

Slova: táta, tabule, teta, telefon, teplý, bota, nota, motýl, plat, výlet

Souhláska D

Artikulační cvičení: velký traktor DDDDDDDDD

Slova: doma, dáte, dáme, voda, dudy

Souhláska N

Artikulační cvičení: posíláme si balík - těžký: hlasité NU, lehký: tiché NA

Slova: nána, noha, nota, nádoba, nota, nos, nová, noviny

Souhláska Ď, Ť, Ň

Artikulační cvičení: hlasy mláďat - tip, mňau zvuky- ťuk, ťáp, jau, tikt'ak, d'ad'a

Slova: utíkají, děda, dělá, vodí, dělo, dívá, ticho, tíha, koš, vůně sáně, honí
letí, děti, nikdo

Souhláska K

Artikulační cvičení: slepice KOKO, kukačka KUKU, žába KVÁK

Slova: káva, Kája, komín, koník, koupá, kuna, kytka, komíník
mouka, voják,

Souhláska G

Artikulační cvičení: kačenky se batolí GAGAGAGA

Slova: Gusta, guma, galoše, guláš, kdo, kde, nikdo, nikde

Souhláska H

Artikulační cvičení: dýcháme na nice — HHHH, sova — H

Slova: Hana, had, houby, hůl, houká, houby, váha, noha, tahá

Souhláska CH

Artikulační cvičení: smějeme se – CHI CHI CHI

Slova: chytá, chaty, chodí, chůva, chudý, kýchá, pýcha

Souhláska L

Artikulační cvičení: zpíváme - LALALA

Slova: láme, lano, les, louka, loví, lépe, luk, líc, límec, lípa, pole, dole, kanál, myl, dál, dupal

Souhláska C

Artikulační cvičení: cvrček - CCCCC

Slova: nic, víc, pec, tác, konec, palec, kopec, límec, klec, konec, nemoc, pomoc, moc, cinká, cihla, cibule cop, couvá, cucá, ptáci, vojáci

Souhláska S

Artikulační cvičení: had syčí - SSSSSS

Slova: lis, dopis, nápis, ves, les, pes, sele, sedí, sako, sova, sobota, sud, sjet, skála, láska, vosa, píská

Souhláska Z

Artikulační cvičení: moucha bzučí — ZZZZZ

Slova: zima, zívá, zelí, zámek, zobák, zuby, zlý, zlato, hází, vozí

Souhláska Č

Artikulační cvičení: voláme na kočku — ČIČÍ, ČIČÍ

Slova: toč, mič, klíč, koláč, míče, pláče, kočka, lavička, lodička

Souhláska Š

Artikulační cvičení: les šumí, mašina jede — ššššš

Slova: myš, piš, náš, váš, šedá, šok, šumí, nůše, píše, vaše, košile, hoši, v koši, šátek

Souhláska Ž

Artikulační cvičení: čmelák bzučí — žžžžž

Slova: žába, žák, žena, želva, žito, žok, leží, váží, kůže, váže, ježek

Souhláska R

Artikulační cvičení: zvuk malého traktoru - TTTTTT

zvuk velkého traktoru - DDDDI

Slova:

TR: trká, trvá, trní, trnka, trubka, trouba, metr, Petr, svetr

DR: drká, drnká, drtí, drb, druhá, drahá, hadr, modrý

PR: prkno, první, prsten, prská, proč, prach, kapr, oprava

BR: Brno, brní, brnká, brouk, branka, dobrý, zebra

KR: krmí, krb, krčí, krtek, krok krabice, králík

FR: frká, frčí, Franta, fronta, kufr, zafrká

VR: vrká, vrků, vrchol, vrzá, vrána, vrata, zavrzal

HR: hrká, hrčí, hruška, hrnec, hrom, hrouda, hrad, hrubý

CHR: chrpa, chrčí, chrup, chrápe, chromý, víchr, machr

GR: gram, gramofon, granát, grafika, kilogram, tygr

MR: mrká, mručí, mrak, mrazík, mračno, zmrzlina

CK: crnčí, crnkot

SR: srká, srpen, srna, srdce, srdéčko, srub, zrovna

ZR: zrní, zrcadlo, zrak, zrada

ČR: črtá, načrtnout, náčrtek

ŠR: šroub, šramot, šroubovák, našroubuj

ŽR: žrádlo, žrát, žralok

R: ruka, ráno, rohlík, rada, Roudnice

Souhláska **Ř**

Artikulační cvičení: něžně si šeptáme - RRRRR (tiše a pusu našpulit)

Slova: vyslovujeme šeptem, postupně přidáváme na hlase

TŘ: tři, třída, třetí, trepe, třese, patří, šetří

TŘ: dře, dřevo, dřevěný, dřina, dřít, modřín

PŘ: přímo, příjem, přichází, přítel, kapři, vepři, pepř

BŘ: bříza, břicho, břez, břemeno, břeh, dobře, obři

KŘ: křivý, křídlo, křen, křeslo, křoví

CHŘ: chřipka, chřestýš, chřadne

VŘ: vřídlo, vřes, vřeteno

HŘ: hříbek, hřebík, hřeben, hřeje, hrát

MŘ: mříž, mříže, mřít

Ř: říká, řeka, řeže, řád, řada, moře, vaří, hoří, kouří, lékař, zvěř, pekař

Doporučení: při práci s dětmi používáme obrázky, tím podpoříme u dětí zájem o cvičení, jinak to děti nebaví a nesoustředí se. Využíváme materiál, který je pro děti přiměřený a kterému rozumí. Nezapomeneme chválit a povzbuzovat.

PŘÍLOHA č. 2

ORIENTAČNÍ ZKOUŠKA VÝSLOVNOSTI

Výslovnost všech hlásek sledujeme na začátku, uprostřed a na konci slova. Pak v celém kontextu. Obsah slov musí dítě vždy znát a rozumět mu.

❖ SAMOHLÁSKY:

A - Adam, ano, máma, Dana, bác

O - Ota, on, boty, Ola

U - ucho, bum, bubák, bu-bu

E - Eva, mele, dáme, mete, led

I - indián, Ital, jí, jíme, holí, mísa

❖ DVOJHLÁSKY:

AU - auto, au, fauly

OU - ouvej, moucha, jedou, houpou, budou

❖ SOUHLÁSKY:

1. artikulační okrsek

P - Pepa, papá, houpá, hopká, houpáčka, hop

B - bába, boty, buben, oba, obojek, dub

M - máma, med, doma, domov, domluví, dům

F - fotí, Fanda, hafá, houfy, puf, píf

V - vana, volá, vlasy, mává, povalí, polívka, loví, pohov

2. artikulační okrsek:

T - ty, táta, teta, mete, máta, matka, let, jet

D - den, dám, hody, tudy, ledový, lednice, med, led

N - na, noc, Dana, Lenka, lednový, len, den

L - la-la, lék, léto, lino, lupen, loket, kolo, málo, holka, polka, vlak, půl, hůl, kůl
C - cccc, cena, cape, macek, ulice, kytice, leckdo, pec, moc
S - ssss, sám, seno, maso, mísa, miska, louská, poslouchá
Z - bzzz, zima, zeli, zebe, koza, kozička, kůzle, mazel, mazlí, mez
Č - čiči, čelo, čepka, peče, myčka, váleček, kopeček, heč, peč, počítač
Š - šššš, šála, šije, šnek, máša, hoši, koště, myška, mašle, myš, piš
Ž - žžžž, žák, žena, žabák, žížala, může, kůže, možná, lež, věž
R - rak, ruka, ryba, ráno, tráva, drak, mrak, kroupy, hrad, Jirka, sirka, vítr, Petr
Ř - řeka, říká, věří, moře, třída, dříví, řemen, hřeben, křičí, Jiřka, mařka, věř, měř

3. artikulační okrese:

J - já, Jana, ježek, koleje, myje, moje, můj, tvůj
Ť - ťuk, tik, ticho, tiká, chytí, letí, tělo, na plotě, leť, chyt', ťape
Ď - dík, díky, hodí, hladit, děda, dělá, děkuji, mládě, ktě
Ň - nikdo, Nina, nic, ničí, honí, něco, někdo, něčí, koně

4. artikulační okrese:

K - kolo, Kája, oko, mouka, holka, mák, koník
G - ga-ga, guma, gól, vagón, Olga
CH – cha-cha, chodí, chová, chleba, bacha, bouchá, buchy, buch

5. artikulační okrese:

H - ham, Hana, houká, váha, tahá, táhne, tah

Cíl orientační zkoušky: zjišťujeme, které hlásky dítě nevyslovuje vůbec, které zaměňuje a které vyslovuje vadně.

PŘÍLOHA č. 3

ORIENTAČNÍ ZKOUŠKA ZRAKOVÉ PERCEPCE

Sledujeme dítě při činnostech:

- ❖ vkládání tvarů do stejných tvarových otvorů
- ❖ skládání půlených obrázků
- ❖ vyhledávání stejných tvarů v obrázcích (geometrické tvary)
- ❖ třídění stejných a nestejných tvarů
- ❖ dotváření chybějících obrázků
- ❖ rozlišení dvou a více překrývajících se obrázků
- ❖ sledování linie od jednoho obrazce ke druhému – ukazuje prstem
- ❖ zkouška zrakové paměti (počet obrázků, se kterými pracujeme zohledníme věkem dítěte)
- ❖ rozlišování zrcadlových tvarů
- ❖ pokud zná dítě některá písmena, může zkusit přiřazovat stejná písmena k sobě

Cíl orientační zkoušky: zjišťujeme, jak má rozvinutou schopnost zrakového vnímání, zda rozliší rozdílné tvary, dokáže sledovat linii, na jaké úrovni je jeho vizuální paměť.

PŘÍLOHA č. 4

ORIENTAČNÍ ZKOUŠKA SLUCHU

Orientační zkoušku sluchu provádíme v tiché místnosti a je vhodná pomoc druhé osoby.

Používáme šeptanou i hlasitou řeč.

Šeptaná slova: dítě stojí 6m od učitelky bokem, **hlasitá slova:** dítě stojí 8-10m daleko.

❖ asistent přikryje ucho, které je vzdálenější a ucho, které vyšetřujeme nechá volné.

Začínáme se slovy s hlubokými hláskami:

buben
houba
doba
budeme
budujeme
potahuje
roura
podlaha
voda
gumáky
koleda

Pokračujeme se slova s vysokými hláskami:

silnice
sestřička
vesnice
svačinka
slepička
číslice
součástka
sněží
soutěže

Pokud se dítěti nedaří slova opakovat, necháme ho přistoupit o 1m blíž, ale vybereme již jiné slovo. Dbáme na to, aby bylo dítě při zkoušce zdravé a v pohodě. Tato zkouška je pouze orientační a proto při podezření na problémy se sluchem dítě doporučíme k odborníkovi na foniatrii nebo otorhinolaryngologii.

Cíl orientační zkoušky: cílen je zjistit, zda dítě dobře slyší, potvrdit nebo vyloučit sluchovou vadu (její příznaky).

PŘÍLOHA č. 5

ORIENTAČNÍ ZKOUŠKA HRUBÉ MOTORIKY

Děti sledujeme při činnostech:

- ❖ stoj na jedné noze : 4 - 8 sekund
- ❖ chůze po schodech nahoru a dolů
- ❖ kopne do míče pravou i levou nohou
- ❖ chůze dopředu systémem pata – špička
- ❖ přeskok dopředu i dozadu přes 10cm úzký pás papíru
- ❖ donese vodu 3m daleko (sklenice vody)
- ❖ hází míč na cíl a trefí se
- ❖ chytne míč oběma rukama
- ❖ pohybuje se podle hudby

Je velmi důležité, aby se dítě zúčastňovalo cvičení s radostí a aby bylo vždy vhodně motivováno.

Cíl orientační zkoušky: přesnost pohybů, rychlost provedení, koordinace pohybů, celková úroveň motorických schopností a dovedností.

PŘÍLOHA č. 6

ORIENTAČNÍ ZKOUŠKA LATERALITY

Děti sledujeme při činnostech:

- ❖ stavění věže z kostek (z volně rozložených kostek dítě staví věž)
- ❖ navlékání korálů (sledujeme, která ruka vede pohyb)
- ❖ stříhání (sledujeme, která ruka bere nůžky a stříhá)
- ❖ kreslení obrázku (kresba oběma rukama a podává slovní výklad)
- ❖ krasohled (sleduje aktivní oko)
- ❖ poslech tikajícího budíku (sledujeme vedoucí ucho)
- ❖ posouvání drobného předmětu po zemi – po lince (sledujeme vedoucí dolní končetinu)

Projev laterality je přirozený jev a je odrazem dominance jedné z mozkových hemisfér.

Cíl orientační zkoušky geneticky podporované laterality: zjištění, které z párových orgánů dítě používá přednostně.

PŘÍLOHA Č.7

KRESBA OBRÁZKU

1. kresba : práce dítěte s dominantní pravou rukou (J.K. 5 let a 8 měsíců)

Poznámka k práci dítěte: chlapec si obrázku kresleného levou rukou vůbec nevšímal, vyprávěl o obrázku nakresleném pravou rukou, upozorňoval na detaily, ve vyprávění zařadil k obrázku i svou rodinu. Po časovém odstupu (jeden den) jsme se k práci vrátili a chlapec měl možnost dolepit do obrázků sluníčko — vybral si obrázek kreslený pravou rukou.

2. kresba : práce dítěte s dominantní levou rukou (V.H. 6 let a 1měsíc)

Poznámka k práci dítěte: chlapec musel být pro kresbu pravou rukou více motivován, teprve potom kreslil. Po dokončení obou kreseb, když jsem se zeptala, kam mne pozve na návštěvu, vybral si obrázek kreslený levou rukou, ale dodal, že druhý domek se musí opravit. O detailech obou domů se nechtěl bavit, ale měl potřebu do vybraného obrázku ještě dokreslovat.

Při dolepování sluníčka preferoval obrázek kreslený levou rukou.

Oba chlapci mají správný úchop tužky.

PŘÍLOHA č. 8

ORIENTAČNÍ ZKOUŠKA DÝCHÁNÍ

U dětí sledujeme:

- ❖ zda jde o dýchání brániční, nebo povrchové, mělké
- ❖ jak pracuje s výdechovým proudem:
 - zda není dýchání rychlé, slyšitelné
 - zda dokáže vyslovit více slov při výdechu
 - zda se nenadechuje uprostřed slova
 - zda je výdechový proud dostatečně silný
 - zda výdechový proud neuniká laterálně
- ❖ sledujeme zvýšenou nebo sníženou nosovost

Cíl orientační zkoušky: zjišťujeme, jak hospodárně dítě dýchá, který typ dýchání převládá a jaká je síla výdechového proudu.

PŘÍLOHA č. 9

NÁVRH ZDRAVOTNÍHO CVIČENÍ

Cvičení je důležité pro vědomou změnu špatného či oslabeného dýchání dítěte, pro rozvoj výkonnosti a souhry jeho dýchacího svalstva, pro zlepšení základních pohybových vlastností a tělesné zdatnosti a pro úpravu vadného držení těla. Cvičení má příznivě ovlivnit psychiku dítěte, naučit je uvolnit se a přispět k získání sebedůvěry i celkové otužilosti.

SOUBOR CVIKŮ:

- cvičíme-li s dětmi, musí být cvičení zábavné a motivující

Nákres:

Názvoslovný popis výchozí polohy.

- leh na zádech pokrčmo, připažit

Průběh cvičení:

Dítě vytáhne hlavu temenem do dálky, ramínka rozloží do stran a stáhne dolů. Pak vyklene břicho vdechmem vzhůru – nosem a ústy vydechuje s pomocí břišních svalů až do úplného oploštění hrudníku. (Výdech lze postupně ztěžovat – nejprve vydechuje široce, potom např. jako píšťalka a později jako mašinka.)

Motivace:

„Zvedneme kostičku na kopec a pak zpátky do údolí.“

Fyziologický účinek:

- protahujeme krční páteř, svaly krku
 - posilujeme a aktivujeme břišní svaly a bránici
-

Nákres:

Názvoslovný popis výchozí polohy:

- leh na břiše snožný ,připažit dlaněmi dolů

Průběh cvičení:

Dítě se opírá o zem čelem tam, kde čelo přechází ve vlasovou část, protože musí mít volný nos pro dýchání. Hlava je vytažena temenem do dálky, ramena jsou spuštěna dolů směrem k pánvi, palce vytočené zevně. Zdvihem palců ke stropu zdvihneme i ramena od země. Hlava se nezdvihá a ramena se nesmí vytahovat k uším.

Motivace:

„ Beruška se chystá letět ke sluníčku.“

Fyziologický účinek:

- protahujeme břišní svaly
 - posilujeme a aktivujeme dolní fixátory lopatek
-

Nákres:

Názvoslovný popis výchozí polohy:

- leh roznožný pokrčmo. připažit dlaněmi dolů

Průběh cvičení:

Dítě má chodidla mírně od sebe, aby vidělo na hračku stojící mezi chodidly. Před zdvihem hlavy dítě protáhne hlavu do dálky, vyhladí tak krční prohnutí. Při zdvihu hlavy dbáme na přitahování brady k hrudníku, tím docílíme kulatého odvíjení zad od země. Ramena nevytahujeme.

Motivace:

„Zvědavá holčička (kluk).“

Fyziologický účinek:

- posilujeme svaly na přední straně krku
 - aktivujeme břišní svaly, protahujeme horní část trapézového svalu, vzpřimovače páteře
-

Nákres:

Názvoslovný popis výchozí polohy:

- sed skrčmo skřížný pravou přes levou, vzpažit, pokrčit pravou a uchopit loket levé

Průběh cvičení:

Dítě sedí vzpřímeně, zatáhne za levou paži, zvýší úklon, vrátí se zpět do vzpřímeného sedu a vzpaží. Totéž provádí na opačnou stranu. Dbáme, aby se při úklonech nepředklánělo ani nezaklánělo.

Motivace:

„Květina se uklání ve větru.“

Fyziologický účinek:

- protahujeme šikmé břišní svaly
 - aktivujeme a posilujeme zádové svaly na opačné straně úklonu, šikmé břišní svaly na straně úklonu, horní trapézy a prsní svaly
-

Nákres:

Názvoslovný popis výchozí polohy:

- vzpor klečmo, vyhrbit

Průběh cvičení:

První fáze začíná vyhrbováním spolu s výdechem, stažením hýžd'ových a břišních svalů, postupně přes bederní až po hrudní ohnutí. S vdechnutím uvolňuje ohnutí a s výdechem se protáhne vpřed, hlavu položí na jednu stranu. Zpět.

Motivace:

„Kočka usíná“ – protáhne se a pak pomalu usíná

Fyziologický účinek:

- posilujeme břišní svaly
 - protahujeme a aktivujeme svaly prsní a páteř, ovlivňuje se její pohyblivost
-

Nákres:

Názvoslovný popis výchozí polohy:

- sed skrčmo pravou přes levou, vzpažit – držíme náčiní (tyčka)

Průběh cvičení:

Dítě v sedu volně vzpaží, nevytahuje ramena k uším, vdechne. S výdechem aktivně stahuje tyč co nejnižší, až na lopatky, hlavu vytahuje temenem vzhůru. Pohyb se provádí pomalu.

Motivace.

„Zatahujeme rolety.“

Fyziologický účinek.

- protahujeme prsní svaly a horní trapézy
 - posilujeme a aktivujeme střední trapézy, břišní svaly a bránici
-

Nákres:

Názvoslovný popis výchozí polohy:

- sed skrčmo skřížný

Průběh cvičení.

Dítě otáčí trup vpravo, volně upaží vzad povýš, hlavou sleduje pohyb. Totéž na druhou stranu. Nešvihem.

Motivace:

„Tam to je a tam to není.“

Fyziologický účinek:

- protahujeme prsní svaly a šikmé břišní svaly
 - posilujeme a aktivujeme pohyb páteře do rotace
-

Nákres:

Názvoslovný popis výchozí polohy:

- leh na zádech pokrčmo, připažit dlaněmi dolů

Průběh cvičení:

Dítě vydechne a stahem hýžd'ového svalstva pomalu postupně zvedá pánev vzhůru až do oblasti lopatek. Nádech a s výdechem pomalu, obratel po obratli zpět do základní polohy a uvolnit.

Motivace:

„Pod mostem projíždí vláček.“

Fyziologický účinek:

- protahujeme flexory kyčle
 - aktivujeme a posilujeme hýžd'ové svaly a svaly břišní a svaly mezilopatkové
-

Nákres:

Názvoslovný popis výchozí polohy:

- sed, snožmo, paže upažit povýš dlaněmi vpřed

Průběh cvičení:

Dítě vytáhne hlavu temenem vzhůru, vyrovná záda. S výdechem přechází do sedu pokrčmo a pažemi obejmě kolena, hlava se položí na kolena, s nádechem se vrací do původní polohy.

Motivace.

„Zabalujeme a rozbalujeme balíček.“

Fyziologický účinek:

- protahujeme zádové svaly, pohyb páteře do flexe a flexory kolen
 - posilujeme a aktivujeme břišní svaly
-

Nákres:

Názvoslovný popis výchozí polohy:

- lež na zádech, připažit

Průběh cvičení:

- uvědomělé napínání a uvolnění celého těla

Motivace:

„Hárová panenka“

Fyziologický účinek:

- tento cvik uvádím z důvodu záměrného nácviku uvědomění si správného pocitu tahu z temene hlavy proti tahu špiček – intenzivní protažení, při čemž jsou ramena protažená do stran a pánev je v normální poloze. Dbáme na to, aby dítě nezvedalo ramena k uším.

Rozpoznat počínající nedostatky v držení těla dětí předškolního věku není jednoduché vzhledem k labilitě dětského postoje a reakci na vnější vlivy.

Učitelka v mateřské škole má mnoho příležitostí pozorovat dítě při různých činnostech, všimnout si jeho postojů a pohybu.

Měla by upozornit rodiče na vznikající nedostatky v držení těla u dítěte, případně doporučit návštěvu lékaře, mohla by doporučit změnu způsobu života, poradit vhodné pohybové aktivity pro děti, poradit konkrétní cvičení a doporučit vhodnou literaturu.